Raderna återfinnas i ett manuskript av Aguéli ur hans kvarlåtenskap, en avskrift efter ett synnerligen sällsynt arbete (jag har förgäves sökt det på Bibliothèque Nationale): Des Couleurs Symboliques av Frédéric Portel, Paris 1837.

Likheten i tankegång befäster mig i den övertygelse jag även av stilistiska skäl kommit till, att det var vid denna tid som Aguéli fördjupade sig i de subtila spörsmål som Portel behandlar i sitt arbete om färgernas symbolik. Det kan kanske icke sakna sitt intresse att ur konstnärens avskrift göra ytterligare ett par citat:

»Vitt är Guds symbol, guld och gult beteckna Ordet eller uppenbarelsen och rött och blått helgelsen eller den Helige Ande.

Rosafärgen lånar sin innebörd från rött och vitt. Rött är symbolen för den gudomliga kärleken, vitt för den gudomliga visheten, föreningen av dessa två färger skall beteckna: kärleken till den gudomliga visheten.

— — — — —

Varje färg har enligt den princip vi ha fastställt en dubbel betydelse, gudomlig och helvetisk. Den gudomliga kärlekens symbol blir tecknet för egoismen, hatet, den helvetiska kärleken. Djävulen uppträder klädd i rött och offergärningarnas eld skall äga sin motsvarighet i helvetets eld.»

Men ett yttrande i brevet visar, att om också andra intressen för tillfället trängde målningen i bakgrunden så levde dock tanken därpå, om inte annat såsom en möjlig inkomstkälla. Aguéli skriver: »Vågar jag fråga om Ni möjligen skulle kunna sälja några mindre dukar av mig härifrån.»

Man frågar sig om det inte var Aguélis konstnärsdrift som förmådde honom att i mars eller april 1893 flytta från Malakoff till konstnärskvarteret på Montmartre. Men i alla händelser hade han så mycket lättare att besluta sig för att slå sig ned på »la Butte» som han här befann sig i nära grannskap till några av sina bästa anarkistvänner.

Adressförändringen delgives Bianchini i ett brevkort:

Paris 10 april 1893.

B. B.

Var god o. med *allra första* kommunikera min nya adress; 16 Rue Cortot Butte Montmartre åt Hallström, ty hans systrar göra en visit i Paris i förbifarten, på resa till Spanien o. till Lindberg, Sjögren, Richard Bergh — hur går det, har du talat vid Bgh om han kan sälja ett par bitar åt mig.

Vet du om Lindberg kopierat den där Rembrandt åt Hallström, som jag egentligen skulle ha gjort. Jag väntar brev från er jannar. Helsa alla vännerna.

Din bror och krigskamrat.

Men det var en medlem av stockholmsgänget, som ej står nämnd på kortet, för vilken den nya adressen var särskilt välkommen. Axel Erdmann skulle resa till Paris, visserligen också för att se på staden men som han själv medger, framför allt för att träffa Aguéli. Han bebådade sin ankomst och hälsades hjärtligt välkommen, och en vacker aprildag stod han utanför 16 rue Cortot. Aguéli var inte hemma, men portvakten hade ett skriftligt meddelande från honom med uppgift var han kunde träffas, på ett litet kafé i närheten. Där fanns emellertid ingen Aguéli och Erdmann slog sig ned vid ett glas öl i väntan på vännen. När Aguéli omsider infann sig, fann han sig föranlåten att hos värden be om ursäkt för sin landsman som inte förstod bättre än att förtära en sån där bochedryck.

Och så följde då Erdmann Aguéli hem för att taga i besittning den bostad, där han skulle kinesa den närmaste tiden. Det befanns, berättar Erdmann, vara ett litet rum med tegelgolv, högst 2 eller 2½ meter i fyrkant. Ej en enda möbel, ej ett bord, en stol eller ens en säng. Blott en massa gamla böcker med vilka man bäddade under huvud och knän — folianter, religionsurkunder på, som Aguéli upplyste, hebreiska, ryska, grekiska och sanskrit.

Så skulle Aguéli visa sin vän Paris. »Han förde mig», skriver Erdmann, »till Louvren, Cluny och framför allt till musée Guimet och gav mig en verklig kurs i synnerhet på det första och sistnämnda museet, oändligt väckande och värdefullt, men så despotiskt och opsykologiskt, att jag stundom föll samman av trötthet.»

Man förstår att det efter en sådan dag ej var så lockande att behöva ordna de hårda folianterna till madrass och huvudgärd, och så många nätter stod ej heller Erdmann ut med kinesandet på rue Cortot utan flyttade över till ett litet hotell i grannskapet. Men även med denna anordning blev det i längden olidligt med Aguélis despotism, och efter några veckor gjorde Erdmann revolution och företog sig att ensam studera museerna varje dag, så länge de voro öppna.

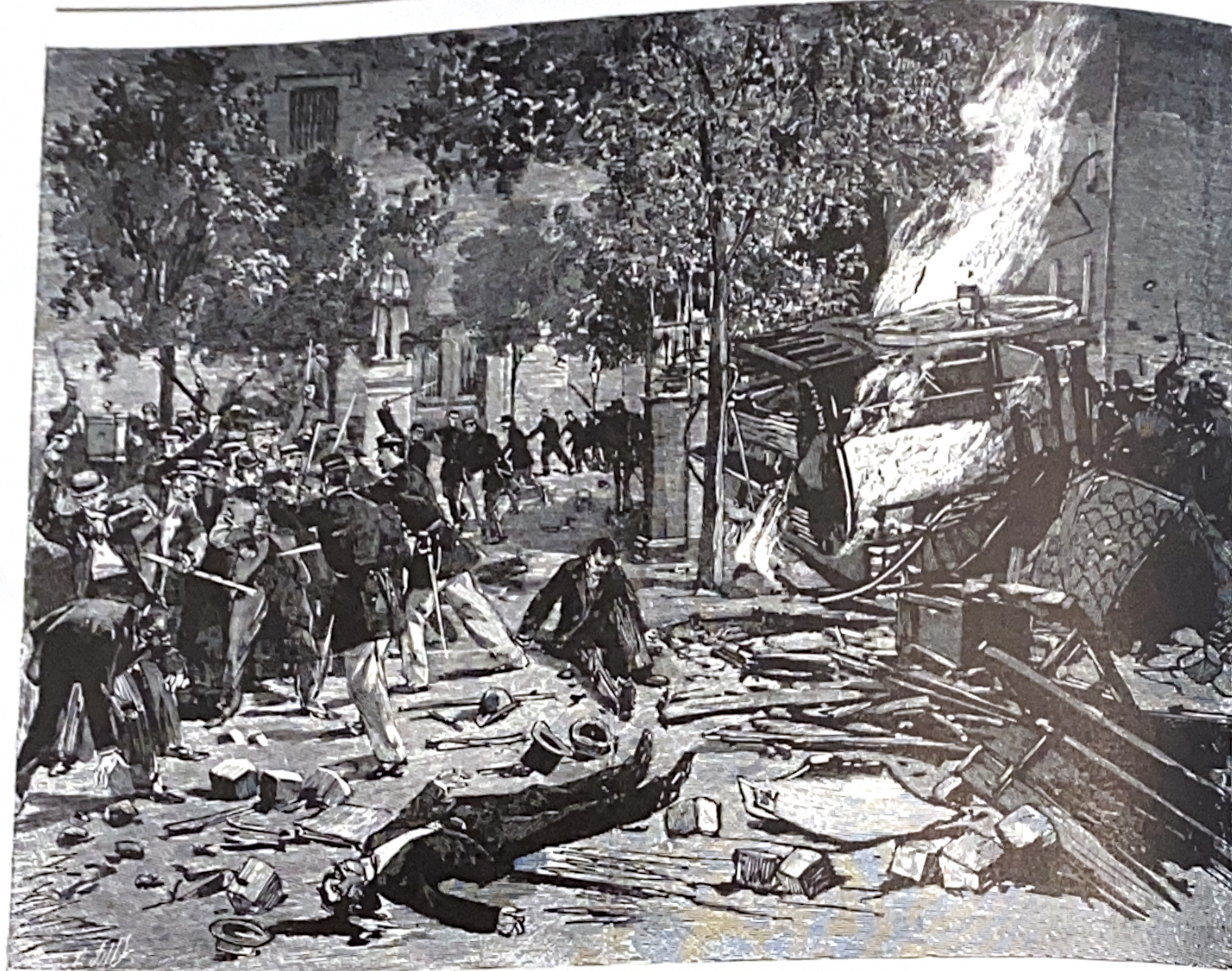
Men Aguéli träffade han ju fortfarande tid efter annan. En kväll när han tittade in i det lilla kyffet vid rue Cortot, fann han värden liggande sjuk, utsträckt på sin bokhög, som vanligt utan lakan eller täcke men med slängkappan över sig.

Erdmann blev helt förskräckt och erbjöd sig att hämta en läkare, men Aguéli avböjde otåligt — det enda han önskade var att få vara i fred. »Men innan du går kan du göra mig den sista tjänsten.»

»Den sista tjänsten?!»

»Ja, du kan ta fotogenkannan där i hörnet och slå ut innehållet i en cirkel omkring mig på golvet till skydd mot vägglössen.»

7—392025

Oroligheterna i Quartier Latin juli 1893. En omnibus antändes framför l'École de Médecine.

Erdmann gjorde som han blivit tillsagd. En stark fotogenlukt spred sig i rummet.

»Fy tusan, vilken stank! Slå upp fönstret!»

Erdmann lydde. Det var oväder ute. Åskmolnen urladdade sig över staden djupt därnere, regnet forsade utför de branta gatorna på la Butte Montmartre. Och bakom i mörkret, halvkvävd av fotogenstanken, låg den underligaste av bohemer, huttrande av feber under sin nötta slängkappa på sin hebreiska bibel, sin koran och sin Swedenborg.

»Sannerligen», slöt Erdmann sin berättelse, »det var en stämning så intensiv, att den aldrig kommer att gå ur mitt minne.»

Erdmann kände rätt — här var något främmande som han stod utanför, som han aldrig skulle tränga in i.

Ivan Aguéli förde en slags dubbeltillvaro. Få av dem som kände konstnären med de nymodiga ideerna, linguisten med de vittfamnande språkintressena, swedenborgaren med de verklighetsfrämmande spekulationerna anade väl att de hade framför sig en brinnande anhängare av anarkismens läror.

Den avgörande händelsen för Aguéli blev julikravallerna 1893.

Utgångspunkten för dessa oroligheter utgjordes av en s. k. »monôme», ett demonstrationståg anordnat den 1 juli som protest mot att anordnarna av årets konstnärsfest, »le bal des Quat 'z' Arts» av någon anledning blivit ställda under rättsligt åtal och dömda. Demonstrationen resulterade i att under upploppet en ung man dödades.

Från detta ögonblick förvärrades situationen hastigt.

Den 6 juli skriver l'Eclair:

»Upploppet har antagit en utomordentligt allvarlig karaktär. Det har glidit ur studenternas ledning för att råka i händerna på tvetydiga typer, som ensamma böra göras ansvariga för de plundringar som begåtts i går.

De ha byggt upp onyttiga barrikader av kullvräkta spårvagnar, de ha bränt upp dessa spårvagnar, liksom de ha satt eld på kiosker och annonspelare, de ha skövlat och brutit sönder och gjort skada för dunkla ändamål.»

»Framför medicinska fakulteten», skriver l'Illustration den 8 juli, »mitt emot Brocas staty, sätta brottsliga händer eld på Omnibusen Plaisance — Hôtel de Ville liggande på sidan; men polisen skyndar till. Poliskonstaplarna göra chock mot demonstranterna och tvinga dem att draga sig tillbaka och det är verkligen ett fruktansvärt och gripande skådespel att mitt under mängdens tjut se dessa fruktansvärda glädjeeldar tändas medan ångsprutorna ila till för att släcka dem, utstötande i den mörka natten sina dystra och entoniga tjut.»

Av Aguélis brev, ett odaterat till Bianchini och det till Richard Bergh av den 10 oktober, som jag återkommer till, framgår det, vilket fascinerande intryck det blodiga skådespelet har gjort på den unge konstnären. Från detta ögonblick är han en svuren anhängare till anarkismen, ja, han hör t. o. m., enligt vad han berättar i brevet till Bianchini, till de aktiva och är beredd att i vilket ögonblick som helst se sig tvungen att lämna Frankrike.

Käre Bror,

Man får välan skrifva o. tala om hur man mår o. fråga hur I mån allihop o. be dig tala litet om hur verlden är i Sthlm o. kamraterna o. så be dej göra mej ett par stora tjänster.

Man mår efter omständigheterna bra. Tack vare den hedersmannen Bergh. Man målar, skrifver esthétik, dom kommer att tryckas i *Le Lotus Bleu* (theosophe organ) o. *la Croysade*, en tidn. för unga symbolistmålare o. poeter.

Början är färdig o. dom tycker *mycket* om den. Det skall bli en symbolistesthétik, som för att reta publiken skall kallas l'esthétique de l'esprit simple, ou l'esthétique du Bon Sens eller något i den stilen. En af redaktörerna föreslog sedan jag läst upp introduktionen l'esthétique du Verbe incarnie.

Smickrade mig mycket. Vill ej nu tala derom för dig. Skall sända dig exemplar i höst, när det blir färdigt.

Peinturen går väl an, den också, men här är det, min själ, inte alls söderns sol. Jag reser till Afrika i höst, Algerie eller Egypten. Kanhända jag kan få komma till Indien.

Hur mår kamraterna, du själf? Hvad gör du för storartat? Sjögren, den f—n som inte skrifver till mig o. Lindström och Gerle? Helsa dem allihop från mig. D:o Pettersson. Ge mig deras resp. adresser, så kan jag skrifva till dem vid tillfälle.

Hallström som jag tänkt så mycket på. Skall skrifva till honom då jag får något literaturnytt att förtälja o. något avslutadt i målarväg.

Är det något nytt från Åkerberg?????

Helsa hjärtligt Hallströms familj o. Åkerbergs. O. Erdmann. Ett missförstånd, *à bans sida*, som enervé och dépaysé, som alla människor bli strax i början i Paris. Jag är ledsen häröfver. Hoppas få höra nytt om ej från honom åtminstone ang. honom. En sak: Virginie Grolleau väntar svar från honom. Det är en hygglig flicka o. än ej det minsta grisettekärlek i den vägen. Man ber dig godhetsfullt styra om att han svarar åtminstone, ty hon har skrifvit till honom. Det är fråga om att få en plats i Sthlm som fransk bonne etc. Erdm. lofvade styra om annons i tidningen m. m. O. säg honom att han svarar henne, ty hon har väntat o. väntar ännu o. undrar om hon skall fortsätta att vänta. Du kan hälsa honom att den andra flickan o. jag vi ä så rysligt goda vänner så — — — O. helsa honom hjärtligt från mig.

Lindberg har ej skrifvit mig ett ord. Hört han fått medalj. Tala om hur hans tafla såg ut o. om han kommer till Paris i höst. Har du en tidning som handlar om honom så sänd en. O. gubben Björn den har retat mig något. Vi går o. är de bästa vänner i verlden. Så flyttar jag till Montmartre o. väntar honom hvarenda dag o. han kommer aldrig till mig, o. reser utan att ens tala om det för mig, utan afsked. Hvadan detta?? Hur är det med honom nu?? Jag ville gärna veta hvarför han är vred på mig —

O. sist en ovärderlig tjänst. Som du vet är jag revolutionär o. född sådan. O. har aldrig i hela mitt lif haft så roligt som på barrikaderna för någon tid sedan. O. sedan Quartier Latin oväsendet ifrigt frequenterande anarkisterna. Kan du sända mig pass, då ä du vänlig. Ditt, Björns, Erdmanns så är du vänlig, ty jag är bland de aktiva o. måste vara beredd att hvilken dag som hälst rymma till London. Ingen fara för er, ty i händelse af att bli fast, så har ni bara att visa att ett missförstånd egt rum i tidningarna.

Ty ni bevisar att ni varit i Sverige. O. säger att ni förlorat passen. Eller att man stulit dem. Nu måste man sluta, ehuru jag har mycket att tala om. Glöm ej Åkerberg, Hallström, Mlle Virginies affär, Lindberg med oljetafla o. passen.

Har du varit hos Boyesen?

Att läsa: Grave: la Société mourante et l'Anarchie Sar Peladan; förb. bra saker *Papus:* Traité Elémentaire de Science occulte (lilla upl.) G. Carré — 3.50 — d:o stora ed. 16.00.

Detta arbete kommer att öppna nya horizonter för dig.

Balzac, Baudelaire, Barbey, Fauré, Mera nästa gång.

Tillgifna vännen
Ivan A—ii

16 Rue Cortot 10
Butte Montmartre

Brevet till Richard Bergh är digert som en avhandling och av ett ojämförligt värde, när det gäller att få ett grepp på brevskrivaren och en aning om de problem, som han brottades med under en period, som mer än någon annan i hans liv blev en jäsningstid. Det är ej blott om honom själv det talar — det skisserar även porträtt av hans vänner. Men här lägga vi märke till den förbehållsamhet som är synnerligen betecknande för Aguéli. Han vet att han här rör sig i kretsar, på vilka polisen har sina ögon fästade, och han vill inte ens till denne förtrogne vän i det fjärran landet onödigtvis uppge namn och adresser på de omskrivna personerna. En kallas helt enkelt vid sitt förnamn, en annan får heta Mme B., en tredje omnämnes blott som »en holländare». Detta skrivsätt försvårar givetvis i hög grad forskningsarbetet, när det gäller att rekonstruera den krets, där Ivan Aguéli mottog några av sitt livs starkaste intryck.

Aguélis brev är av följande lydelse:

Paris 10 okt. 1893.

Ärade bror,

Det var länge sedan jag beslöt mig för att störa dig. Men jag har så kolossalt svårt att lyfta mig till initiativ i praxis, det vet du. Å det behöfves alltid en mycket tydlig impuls utifrån för att komma i gång.

Min gode kamrat å granne Luce, suggererade mig en rätt användbar idé idag på morgonen, under ett allvarligare samtal om financernas dåliga tillstånd. — På hans fråga om jag kunde skriva svenska, svarade jag att det kunde jag nog om jag blefve alldeles tvungen därtill, o. sedan tyckte han att jag borde söka få skrifva correspondensartiklar till någon svensk tidning som betalade sina medarbetare i Paris. Hälst som man ej målar med framgång på vintern.

Årstiden ser hotande ut.

Har ganska lifligt följt med i politiken, sedan studentoroligheterna. Man var med förstås. Drog med lif och själ sitt strå till barrikaderna o. tog granna stämningar, i synnerhet från aspecten af gardisterna, väntande på att de skulle chargera. Jag har aldrig i hela mitt lif haft så roligt. — Slapp undan benan mitt i pannan. Men skall tala därom en annan gång.

Den revolutionen ställde vår Herre till bara för att jag skulle få lära mig hur en *riktig* revolution ska gå till. Har haft revolutionsfeber sedan dess. Sökt upp de gamle anarkistvännerna som undrat var jag hållit till så länge. De bo i närheten, o. vi träffas nästan varenda dag. Det politiseras väldeliga.

Man är ganska au courant med dagens politik, o. som anarkisterna i allmänhet ej begagna sig av klichéer, så tror jag mig kunna se förhållandena i ganska opartiskt ljus. Ty som du vet äro anarkisterna utom alla partierna, som viljande ett nytt från grunderna. »L'Endehors» är den enda etikett man kan klistra på en anarkist. Det är en grann företeelse, anarkismen. Det är bestämt det vackraste i vår snuskiga tid. Tänk dig en solnedgång o. en gryning på samma gång. Dynamitardernas storartade, medvetna, lugna heroism; kulturoffrens hämnd; drömmarna hos utopister, intuition, och artister, ett blekt sken, låt vara, men som innesluter de första strålarna av den nya solen.

Men jag skall tala särskilt om anarkism, en annan gång, om du så vill. Intresserar dig ämnet?

Jag tror mig kunna skriva ganska antagbara artiklar härifrån om inrikespolitiken o. om konst o. litteratur. Helst som jag befinner mig intimt i god publicistmillieu. Kan du tänka dig, en av kamraterna sätter sig o. skriver en nästan anarkistisk artikel i — Figaro. Den var uppenbarligen riktad mot socialismen, mellanradigt mot all parlamentarism; i grund en anarchiste. Det syntes inte, men kändes. Detta som ett exempel bland de många på finesse.

Talar om allt det där milliö, etc. för att få dig att tro, att det kunde ju hända att han (d. v. s. jag) skulle kunna göra något annat än galenskaper i den vägen.

Skulle du kunna göra mig den ovärderliga tjänsten att rekommendera mig hos någon av dina tidningsvänner, så att han tager mig till Pariskorrespondent o. *betalade*, så vore jag dig ytterst förbunden. Jag skäms över att exploitera dig sålunda. Tror du ej jag själv inser cynismen uti att begära även yttre hjälp av dig, därför att du så mycket encouragerat mig genom att som vänlig kamrat deltaga i mina artist-funderingar, för att om möjligt kunna lära mig något. Jag har en förbaskad respekt för dig, hur du kan vara en verklig auktoritet utan att vara det minsta auktoritär.

Detta följande, ifall du skulle vilja åtaga dig min sak. — Jag tänkte börja med åtskilliga artiklar över de politiska partierna i Frankrike, deras betydelse o. inflytande, o. deras historia. Detta för att få utgångspunkter. Vidare parlamentarismen o. socialismen så convenabelt behandlade som möjligt. Paris-pressen — (Utrikespolitiken intresserar mig ej. Endast då o. då, engelska förhållanden bedömda i Paris. D:o l'Alliance franco-russe) — Franska patriotismen vill jag röra vid så litet som möjligt. Man förkastar den i teori, naturligt, men kan ej skälla på den. Den har kanske ett visst »raison d'être». Men patrotism i allmänhet, militarism, casern-, polis-, domstols- o. kulturskandaler obarmhärtigt refereras o. commenteras.

Året lovar att bliva ganska rikt på händelser att tala om. Det vill säga man vet på förhand att den 31 dec. 1894 skola vi vara precis på samma ställe som nu, från stor synpunkt sett, såframt ej ägt rum något större oväsen, ty det är verkligen bara oväsen som förändrar tingen, o. endast anarkisterna som föra världen verkligen framåt. Såframt det nu är människor som leda världen. Men socialisterna rusta sig för kammaren, o. som jag har goda försänkningar bland f. d. socialister, s. k. possibilister, o. t. o. m. bland de gamle blanquisterna, så får jag nog mycket att skriva om. — Inom konstvärlden ha vi snart Gauguins exposition, hemkommen från Tahiti med ett 90-tal dukar. En exposition av Const. Guys »Le peintre de la vie moderne», »Exposition d'art musulman.» Så vill jag göra representativa artist- o. litteratör-porträtt etc. — Så jag tror nog jag skulle kunna göra två à tre artiklar varje vecka, utan att behöva ändra levnadssätt.

Talte jag om för dig att jag höll på med en symbolistisk estetik. Den går framåt. Jag är ganska belåten. Stommen är präktig. Här o. där bra i färgen. — Syntesen är mycket enkel, belyser en ganska stor rymd, o. skarpt. Då o. då sätter jag in en periferisk sak nästan omedelbart under en stor princip, vilket ger mycket nerv åt rytmen i ljuset. Ser emellertid att det hela är för hieratiskt, skall så mycket som möjligt modifiera detta genom att hålla tonen något kvinnlig. Och genom att uteslutande begagna de mest vanliga ord, såsom viljande att *i detta fall* läsas *inuti* orden, ej bakom dem. Architecture är för övrigt så mycket composition och idé, att den nästan vinner på att utföras i grovt material.

Tycker du inte det är vackert att betrakta en syntes som sol med flere athmospherer ini varandra o. omfånget o. beskaffenheten av dessa o. deras världar beroende av solens alstringskraft.

Du må tro vi leva här ett vackert kamratliv. Rendez-vous hos Félix, en konstkritiker, som med utmärkelse deltagit i kampanjen för impressionisterna för några år sedan. Mycket hörd o. värderad av skolan Pissaro-Signac-Monet-Degas-Geffroy, Lecomte, etc. D. v. s. de franska-parisiska *rent impressionistiska* naturalisterna, lyrice, portraitister, narrateurs de la vie moderne et des actualités. — uf, vilken trög fras, förlåt. — Jag tycker förbaskat mycket om honom, mycket också för att han är så representativ. Jag skall göra ett dussin porträtt av honom. Han känner sig mycket träffad i några skizzer av mig, likaså föräldrarna o. kamraterna. Jag kan ej motstå frestelsen att tala om en nyfransk typ i bildning, en typ; hygglig, enkel o. sobre, fullkomligt fri från snobbism o. pose. Emanciperad som socialvarelse, internationel ända till antipatriotism . . . »Ja det är bevisat nu, vi förneka den nationella känslan. Alla våra andliga fäder, alla dem jag nyss nämnt (Tolstoi, Wagner, Ibsen) och Carlyle och Fichte och hela musiken från Bach till Wagner, från Schumann till Borodin, alla äro utländingar; och Rosetti, och Swinburne och slutligen Nietzsche, och alla», skrev häromdagen en förhoppningsfull 20-åring (Mauclair) i Mercure de France, sept. i en mycket hovsam o. mycket solid artikel. Mauclair är en högst begåvad o. intressant karl. Naturalist en attendant, i brist på bättre, för att undvika skojare i mysticism, som han vördar, håller styvt på konst; som form av intuition. Respekt för syntes, men oförmögen till den. Som esthétie ganska dematerialiserad, ehuru inskränkt till personlig erfarenhet. Alldeles bortkommen eller förfärligt torr i vad som rör sig utom det sedda eller det dramatiska. Men medveten härom o. därför lämnande åsido de stora synteserna o. l'abstrait substantiel, utan att germanicanera dem som syssla därmed. — Långt ifrån gudlöse, ty dominerar hos dem en stor, ehuru bien vague tro på »le sens caché des choses», vilken tro är ett av Profetens *första* bud (andra el. tredje versen i Koran om jag minns rätt). Är övertygad om att denna typ är av det Nya Människosläktet, i sitt första stadium. Tvärsäkert är att de hava framtiden för sig. Ty de äro: 1:o snälla pojkar, 2:o förståndiga pojkar som bara tro på det substantiella. Samt att hava ej en aning om det abstrakt substantiela, det är ej så farligt; till detta från det konkret substantiela, är det endast en gradfråga. Tidsfrågan, evolutionsfrågan, inom idéginéalogie, naturligtvis. — Och Vår Herre leder dom nog, för nämnda tvenne orsakers skull. — De beundra gråstämningar, vintersaker, skymningar; de vill hava naturen beslöjad, o. finna dimmor mystiska. Jag finner dem intressanta o. rätt skämtsamma. Kan du tänka dig, många av dem gå o. tro att ljuset skall komma från norr. Det är en viss reson uti, ty neophyten inträdde i pyramiden genom en liten glugg på nordväggen av densamma. Och nordbon nu för tiden har *något litet* av de egenskaper som fordrades för att våga presentera sig i helgedomen begärande att förberedas till den första o. lägsta graden av initiation. I alla händelser äro de en vacker contrast till satanister, spiritister, germansocialist-materialister. Socialisterna äro ena ljusa fåglar må du tro. En av deras förste säger helt naivt mitt på ljusa dagen, o. på valmöte »Mrs, le socialisme n'est qu'une question de ventre et de sous-ventre». Fy fan. En samhällsfråga som bara är en matfråga. Dj-vla pack. Men återvändom till Félix. Han är en bland de bästa jag sett av den typen. Präktig o. stor kritisk intelligens. Alla begära råd av honom, o. det är så roligt att se hur odisputabel aktning alla hyser för honom. Som intelligence active, un sceptique rodant. Mycket ironi humoristisk. Läser vers o. dramer alldeles

överdådigt bra. — Jag står mycket högt i hans tanke, vilket encouragerar mig i hög grad.

Så en holländare som kan vara ovettig på alla möjliga språk. Franska, holländska, tyska, engelska, frisiska, flamska, spanska o. malajiska. Han har varit i mina drömmars land, Java o. Sumatra, i många år. Han är den roligaste djävel man kan tänka sig. En liten pigg djävel. Man kan inte se honom o. hålla sig för skratt, i synnerhet om han av en olyckshändelse råkar att taga på sig en allvarsam min för ett ögonblick m. fl.

O. så mycket vackra flickor sedan. O. så snälla sen. Jag målar dem allihop. Men de ha olyckligtvis arbete o. ateliéer att passa på. En utav dem är nu överdådig. Jag törs inte börja tala om henne, ty då slutar jag aldrig. Hvarenda fena av henne är en snillrikt skriven avhandling om symbolism. Jag ser syner då jag målar henne. — Man, o. ett par goda kamrater följer henne hem o. om det är framåt småtimmarna så kan vi glömma oss ända till daggryningen. Då ä vi på golvet som andaktfulla hedningar. I stum beundran. O. hon på en canapé mitt ibland oss, lycklig över att känna sig gudinna, blir det för ett ögonblick, Gudinna, ljuskälla. O. så visar hon oss än arm, än ben, än axlar, än hals, än bröst, nakna, strålande av skönhet.

Den syndiga literatören vidrör henne mycket respektfullt, o. slickar sedan av fingrarna. Men det tycker jag han gör dumt uti. Han gjorde bestämt bättre i att t. o. m. hålla andan.

Tilläggas bör att ingen av oss begagnar spritdrycker.

Läs: *Aurier*: Oeuvres posthumes, ed. Mercure de France, 15 Rue de l'Echandé St. Germain, Paris. Den gedignaste symbolist-kritikern jag träffat. Förb. goda kritiker över Van Gogh, Gauguin, etc. Det är en manlig hjärna som kritiserar, vilket är ovanligt. J. K. Huysman, den känner du. Han har gjort en rolig evolution. Har läst Là bas, som man tycker mycket om, som dokument, mindre som konstverk. Rebours lär vara något i den stilen också. Det är rätt egendomligt att författaren till »l'Art moderne» kommer på bättre tankar. *Remy de Gourmont*, Le Latin mystique (ed. le Mercure) är en värdefull, en riktig uppenbarelsebok om mysticism i poesi. Huysmans företal till densamma äro bland de bästa sidor jag läst ang. l'Histoire actuelle, bland de sundaste o. förståndigaste näst Baudelaire. Huysmans har tagit sig före, synes det, ett grannt arbete genom att bekämpa satanismen till förmån för sund mysticism o. verklig spiritualitet. Ty i Nordau: Entartung, är det en viss sanning. Olyckan är den att hans pöbelnatur inte kan skilja mellan satanism och religion. Kallar all supranaturalism perversité sexuelle, dålig mage, hallucinationer för att man ej ätit tillräckligt med god biffstek, etc. Sabla idiot. Kan då den fan inte se att kemiens filosofi är phallacisme, så tydlig som den kan vara. Det såg man redan i skolåren. O. en av Europas styva poeter, Herr August Strindberg, är också av den meningen, på mångfaldiga ställen. Han måtte visst vara gift med en riktig ko, den där Nordau.

Citerar följande ord av Aurier för att giva dig ett begrepp om honom, ord tagna nästan på en slump, ty jag har ej läst honom helt o. hållet, endast här o. där; ty det är tillräckligt, ett par sidor, för att göra sig ett begrepp om en sympatisk författare. Med en smula pénétration. »Ett konstverk är en ny varelse, som inte bara har en själ men en dubbel själ (konstnärens själ och naturens själ, fader och moder).

Det enda medlet att genomtränga tingen är kärleken. För att förstå Gud måste man älska honom. Förståendet står i proportion till kärleken.

Den enda möjligheten att förstå ett konstverk är alltså att bliva dess älskare, denna sak är möjlig eftersom verket är en varelse som äger en själ och uppenbarar den genom

ett språk som man kan lära sig. Det är t. o. m. lättare att hysa en verklig kärlek för ett konstverk än för en kvinna, eftersom i konstverket materien knappast är att räkna med och nästan aldrig skall låta kärleken urarta i sensualism.

Man skall kanske förlöjliga denna metod, då kommer jag inte att svara.

Vår själs ädlaste förmögenheter äro på väg att förtvina (genom positivismen). — Man måste reagera. Man måste på nytt odla hos oss själens högre egenskaper. Man måste på nytt bliva mystiker. Man måste lära sig att kärleken är källan till all förståelse — men ack, det är för sent att på nytt förvärva kärleken i hela sin primitiva ofördärvade gestalt. Vårt århundrades sensualism har lärt oss av med att i kvinnan se något annat än ett stycke kött, som är tjänligt till att släcka vår materiella lusta. Kärleken till kvinnan är oss ej längre tillåten. Seklets skepticism har vant oss av med att i Gud se annat än en nominell abstraktion som kanske inte existerar. Kärleken till Gud är oss ej längre tillåten.

En enda kärlek är ännu lovlig, den till konstverken. Låt oss kasta oss på denna sista räddningsplanka! Låt oss bliva konstens mystiker!

Och om vi inte lyckas däri, låt oss helt trist återvända till våra tråg i det vi sucka ett sista *Finis Galliae* — det är slut med Gallien.»

Vackra sidor — inte sannt?»

Hans perspective över samtidens konst är förb. bra. O. jag törs ej tala mer om honom för att kunna sluta det här långrandiga brevet.

Präktiga revuer: *Mercure de France*, primus inter pares, *La jeune Belgique*, *l'Ermitage*, *Les essais d'art libre.* Om du vill göra dig besvär med att sända tillbaks till mig, skall jag låna dig några nummer diverse revuer med intressanta uppsatser. Men som jag själv måste lämna igen dem så . . . Pardon.

Jag vill göra Strindberg bekant här. Har översatt ett par bitar ur Röda rummet, som gouterades, ehuru de voro lösryckta bitar. Det gör mig ont att se, hur så mycket beundran slösas på Ibsen. Det förtjänar han ta' mej fan inte, Strindberg är ganska europé, om hans vardagsliv är svenskt eller inte, hör så obetydligt till saken. O. han har ett visst europeiskt värde, ty han har skapat ett nytt temperament han, vilket är artistens sociala skyldighet att göra, o. ett temperament som vissa nutidens människor behöver för det högre och inre livet. Under det att Ibsen endast försöker att övertala tjockskalliga norska småstadsbor att göra vad som går utav sig självt i Frankrike och Spanien, åtminstone bland icke-bourgeois. Kan då ingen människa se, att han endast runkar mycket försiktigt på den mest avlägsna kanten av våran förb. civilisation med ty åtföljande samhälle, som ju med största möda håller sig upprätt på alla fyra, o. som för övrigt är undermineradt på alla möjliga sätt invärtes. Jag ger inte en enda Ravachal för ett helt dussin Ibsen. Hans teknik som skådespelsförfattare är ju ganska solid. Men känner du »les flaireurs» av Vanlerbergh? Där har du le Théatre symboliste. En kamrat läste den för mig, o. f—n i mej, såg jag inte spöken. Det kändes i varenda fena. O. ändå var det så enkelt. Bara en gammal fattigstu'käring som dör, så belåten, o. iscensättningen var som om en vallpojke skulle gjort den.

Hur skall man bära sig åt för att auktoriseras att översätta Strindberg? Vill du giva mig hans adress o. om möjligt en anbefallning i hans välvilja. Så skriver man till honom o. sänder en bit översatt o. s. v. — Man tänker endast tala med honom om det allra nödvändigaste, om arbetena o. s. v. Ty jag tycker inte alls om honom som personlighet. O. Nietzsche, o. Nordau, o. germanherrar aktar jag min enskilda människa för. — — — Det är Strindberg-impressionisten, paysagisten i synnerhet jag vill accen-

tuera. O. samhällskritikern, nej, snarare anarkisten. O. möjligen ett el. annat av hans monumentala verk. Röda rummet eller skärgårdsromanerna. För övrigt så äro mina åsikter i detaljsaker ganska flyttbara, i synnerhet jämkbara. Är det något ekonomiskt flaflas eller andra formaliteter att iakttaga annat än skriva till författaren? Vill du vara god o. med första hjälpa mig härmed, ty La Revolte o. La Revue Anarchiste vänta på artiklar, som jag har nästan färdiga, d. v. s. översättningar från Strbg.

O. Målningen. Man målar det kommande seklets män o. det evigt kvinnliga. Samvetsgranna porträtt är alltid en god skola. För övrigt är det det förståndigaste jag kan göra för ögonblicket. Det »humaniserar» mig en smula. O. så ett påhitt. Jag skall måla paris-horizonter från Butte Montmartre o. från kamraters fönster med god utsikt. Har gjort 6 goda skizzer o. äntligen funnit nyckeln till linieoscillationerna, i detta hav av tak, marquerat av streck (gator), torn, monument, parker, o. s. v. — Kamraterna tycka mycket om dem, Félix har två av dem hos sig. Jag har överraskat honom så många gånger i kontemplation framför dem. Men mitt första göra, ifall jag ser dem framme, det är att vända dem mot väggen i ett hörn. Men jag är så indécidé i färgen, i detta fall. Jag har målat dem med gråblått, ultramarin, o. ett otäckt brunt, bara för att få teckna med penseln. — Har kommit på det klara med att jag för att måla måste ha: antingen stark sol, eller vid horizont, helst båda delarna, tål jag ej att andra än ungar glo på mig. Från sommaren har jag som vanligt en hög anteckningar i färg o. streck, som ingen människa begriper mer än jag, 5 à 6 ofullbordade tavlor. Jag har spillt minst tjugu sceanser på ett motiv, som jag är galen uti. Har ej kunnat sluta det. Hur fan kan man måla å det står fullt med folk omkring en o. säger att man är »fin de siècle». Emellertid skall jag sluta dem inomhus. Det är några gator i solsken. En av kamraterna som varit i tropikerna känner igen »le grand silence de la chaleur» uti ett par av dem. — Skall sända dig fotografier av ett par av porträtten. Så några »nature morte» lite här o. där. — C'est tout. — Mme B:s porträtt, d:o av Félix, en park bredvid Moulin de la Galette, o. ett par »Paris-mariner» kanske jag sänder till »les Indépendents» nästa år. Få se hur parken ser ut då den blir färdig. Mme B:s porträtt är djävligt suggestivt som kvinnoporträtt. Hon själv är så belåten och tycker jag gjort henne så vacker. Det är då en djävla lögn, ty hon är tusen gånger vackrare i verkligheten. Det är mycket likt, hennes karlslok, en ung poet, vådligt snäll pojke, är också förb. belåten o. tycker att det är något så »imprévu» uti det. — Nu är alla belåtna utom jag. Men hon skall posera mig »sa frimousse» (ett tjusande vackert ord för ett ungt, vackert kvinnohuvud, inte sannt) lite längre fram, o. då ska jag göra något tusan djävla. Har du märkt så roligt det är att måla kvinnor som påminna om fjällor från den tiden då man var så kär så det blixtra blått för ögonen då man kysste dem.

Du tycker kanske det är besynnerligt att se mig i ett nu så épris av arbetslust, positivt talat av lust att vilja kasta mig in uti la vie moderne. Nu kan jag göra det utan att taga skada. Nu är det för mig en vila. Förut var det mig omöjligt. — Jag är tillräckligt sceptisk att studera det utan att leva det. Kanske är det det bästa medlet att undvika suggereras av detsamma, att kontrollera detsamma.

Jag längtar mer än någonsin ifrån det här förb. Europa, till något primitivt land, där det är mycket varmt o. mycket klart, o. där polemik, dialektik, rhetorik, politik o. socialism äro okända sjukdomar. Där folk inte gräla på varandra för nöjet att gräla o. föredra att äta upp varandras cadaver än varandras livslust, livsglädje.

Hur kan du förklara detta fenomen? Jag är un flaneur enragé. Att gå o. driva på folkrika bullrande gator eller å alldeles ödsliga, bara projekterade kvarter, är alldeles som att äta god välgörande mat då man är hungrig. — O. det är som hade man öron o. ögon över hela kroppen. O. allt utom mig är mun som talar, o. gente. Men jag får alltid den tanken att dessa hus, dessa gator, dessa träd, dessa människor äro knappt verklighet. Och att ett visst brus inuti gatbullret är det enda verkliga. Husen förefalla mig det mest »en attendant». Jag överraskar mig rätt ofta med att på fullt allvar fråga mig själv: »Men så ska dom då inte snart ta ned de där barackerna. De se så magra ut i färgen. De äro ju färdiga att upplösa sig i en färglös, omärkbar gas när som helst.» Minst fugitiva o. improviserade synes mig träden. Djup o. orörlig himlen o. perspektivet. Denna sensation är regel hos mig. Den går igen i alla gatinteriörer jag ser o. senterar. D. v. s. har den mer el. mindre var gång jag går ned på gatan, i vissa kvarter jag tycker om, o. i intelligent, vaket, observerande tillstånd. Mycket intensivt om gatan vidgar sig hastigt. — Skall tala om Parisstämningar nästa gång om du vill. Har ingen lust att måla det. Vore jag musiker eller poet, skulle jag göra konstverk av denna sensation. För övrigt få vi se, om jag kan representera det egendomliga ljudet, som är basen för alla detaljsuggestionerna, i någon färg, möjligen koppar dämpande ett högst egendomligt o. intensivt blåvitt, spetsigt, men alldeles ljudlöst.

Jag vill göra porträtt i järn, smitt ej gjutet. Spänningen i stadsmänniskans ansikte verkar hamrat järn. Nervositeter av koppar, av granit, av marmor o. s. v. finnas även men äro mera sällsynta. — Jag känner en smed som är artist. Han gör bara blommor. Men av järn o. så artistiska att man känner doften o. färgen, stundom t. o. m. symbolismen av blomman, vägande den i handen. Formen är den mest naturalistiska o. »vêtu». Men en naturalism à la Corot, som våran smed bär med sig som conception av naturen. Mannen är ett natursnille, au point de vue de métier, seulement, teckningen är högst korrekt (+ en förb. fin intelligens o. känsla. Artister skulle ej ens kunna kopiera denna delikatess, i en teckning efter hans järnblommor). Men bed Monsieur göra en teckning i papper o. penna eller med va f—n som helst utom med en ganska grov hammare o. en järnbit, då skulle du se hur ängslig han ser ut. — Det är ej hans blommor som suggererat mig att göra porträtt i järn, men en kamrat bekantade mig med honom just i följd av min smideslusta. En del hästhuvuden ville jag även smida.

Skulle du kunna »donner un coup d'épaule» åt vännerna Lindberg eller Sjögren, en av dem; de behöva bäst komma ut. O. det bör ju ej falla sig så svårt, då de båda äro produktiva som kaniner. — Om jag minns rätt hade Mr Zorn mycket höga tankar om något som kallades dekorativ konst. D:o Mr. Hasselberg efter sin hemkomst från Köpenhamn. De ha nu ett brilliant tillfälle att ådagalägga om deras kärlek för dekorativ konst är något mera än platonism, vilken som vi veta inte är mycket bevänt med, utom hos den Helige Ande, genom att ge respengar o. om möjligt en smula till åt någon av ynglingarna i fråga. Som varande troligen de mest lovande decoratisterna i Sverige. Naturligtvis en bit efter dig, o. Nordström, o. Josephson, o. greve Rosen. — Åkerberg har jag ingenting hört utav. Han har visst gått åt helvete. Där en stor ande överbord. Men det är ju sannt, vi ha så förbaskat gott om begåvat folk i Sverige. Se bara så vackra utställningar Konstakademien, Konstföreningen, etc. Merde. — Som du ser står jag ej ut med att vara ironisk längre.

Nu skall man då sluta den här tartinen, bedjande dig om ursäkt för att så länge tagit din uppmärksamhet i anspråk. Man skall aldrig göra så mera. Hos mig, slarvig stil o. ovårdade uttryck komma ej av brist på égard för adressaten. Tvärtom; är i

négligé för att giva honom tillfälle att förvissa sig om, huruvida man är idiot eller vriden. Om jag är det, må han komma underfund därmed så fort som möjligt »pour ne pas perdre son temps».

Med största högaktning o. tillgivenhet
Ivan Aguéli
16 Rue Cortot
(Butte Montmartre)

Törs jag vänta, att du snart svarar mig angående tidningskorrespondensen, Strindberg o. s. v. — Om Du så önskar, skall jag sända dig några högst intressanta revuer, med konst o. literatur o. teater o. anarchism uti. O. fotografier av ett par av mina saker. — Hälsa hjärtligt Nordström om han minnes mig. Jag talar ofta om eder för mina vänner här. — Jag önskar så ofta att du vore här. — Barc de Bonteville har en stor exposition i nov.—dec. Man är personl. inbjuden deltaga, men jag vågar knappt. — Skulle råda dig o. Nordström att sända hit något. För principens skull. — Barc de etc. har haft en intressant exposition av unga literatörer, poeter o. anarchister. Ehuru långt ifrån fullständig, var det något förb. suggestivt i tillställningen. — Man har ännu ej kommit på det klara med den. — Exponera en bit i höst, du o. Nordström.

Detta brev har, som det framgår av följande brevkort till Bianchini, sänts av Aguéli till denne för vidare befordran till adressaten.

Paris Tisdag.

B. B.

Har du fått brefvet att sända till Bergh? Om ja har du skickat af det? Väntar brev från dig, o. Per o. Sjögren. Hvar är Lindberg? Åkerberg har skrifvit hem, hör jag. Hvad nytt??? Träffat Nelson, han ser ut att ha varit dugtig därhemma. Är naturligtvis litet bortkommen i de nya horizonterna här. Men han tar sig bra ut här. O. de andra ynglingarna. Väntar bref med omgående

vännen
Ivan

Avstämplat
Paris 24. 10. 93.

Jag har varit nog lycklig att ej blott kunna identifiera men även återfinna i livet de gestalter, vilkas fysionomier äro skisserade i brevet till Bergh.

Den person som i detta brev intar den förnämsta platsen är kritikern Félix. Detta är ju i Frankrike ett ej allt för ovanligt efternamn, men mina efterforskningar gåvo till resultat att någon kritiker med familjenamnet Félix ej framträtt vid den nämnda tidpunkten. Men det fanns en mycket känd konstskriftställare som hette Félix i förnamn med efternamnet Fénéon. M. Félix Fénéon befanns ännu vara i livet och bosatt i södra Frankrike, och snart hade brev växlade med honom fastslagit, att han mycket riktigt var Aguélis beundrade vän Félix. Genom M. Fénéon

kom jag i förbindelse med målarpatriarken M. Maximilien Luce, som ej nämnes i Aguélis brev men likväl spelade en roll i hans liv vid denna tid. Och denne åter kunde säga mig namnet på den lille holländaren och uppge för mig hans nuvarande adress. Slutligen kunde M. Félix Fénéon tyda gåtan med Mme B. och skänka mig adressen till den plats i Afrika, där änkan efter »hennes karslok» ännu lever.

Det hänförda porträtt som Aguéli gör av sin vän Félix svarar helt visst mot originalet. Den 76-årige Félix Fénéon är i denna stund en av de originellaste och mest fängslande figurerna inom Frankrikes konstnärliga värld.

Den 13 maj 1894 skriver Edmond de Goncourt i sin Journal:

»Henri de Regnier gav oss i dag en bild av Fénéon, denna originella figur som är född i Italien och ser ut som en amerikanare, en intelligent person som arbetar på att skapa sig en typ, som försöker att väcka förvåning genom ett axiomatiskt uttryck, en komedi av inre koncentration, en serie små handlingar och mystifikationer — men en man med hjärta, god, känslig, helt hängiven de excentriska, de vanlottade, de olyckliga.»

M. Félix Fénéon.
Efter fotografi, taget omedelbart efter frikännandet augusti 1894.

Félix Fénéon föddes i Turin 1863 och anställdes 1881 under titeln rédacteur i franska krigsministeriet. Men den begåvade, oförvitlige och högt skattade ämbetsman han utvecklade sig till, fick tid över att bedriva en synnerligen omfattande verksamhet som tidskriftsredaktör och kritiker. Han blev en av impressionisternas förste och mest begåvade förkämpar, och som intim vän till Signac, Cross och Seurat drog han i härnad för pointillismen. Under en lång följd av år intog han en framskjuten ställning som konstnärlig ledare av Bernhiem Jeunes konsthandel.

Den person, som i Aguélis brev till Bergh går under namnet »holländaren», befanns vara en holländsk-fransk jude vid namn Alexandre Cohen. Han lever liksom Félix Fénéon i södra Frankrike, där han efter ett synnerligen skiftande liv i lugn och ro ägnar sig åt en publicistisk verksamhet, till

vars märkligaste frukter höra de två volymer levnadsminnen, nedskrivna på hans modersmål, som han under titlarna »In Opstand» och »Van anarchist tot monarchist» utgivit åren 1931 och 1936.

Från en glädjelös barndom och ungdom i en holländsk småstad hade den fattige judepojken räddat sig genom att adertonårig taga värvning i den holländska kolonialarmén. Fastän de fyra år han tillbragte på Sundaöarna, till en ej föraktlig del förflöto i arrest, hade han dock underbara ting att förtälja om Orientens härlighet för sina nya parisvänner.

Till dessa hörde som nämnt även Aguéli. Cohen har i brev till mig skildrat sina upplevelser med den svenske målaren.

»Det var från slutet av 1892 till slutet av 1893 som jag i anarkistkretsarna på Montmartre, till stor del sammansatta av unga konstnärer: skriftställare, målare, musici o. s. v., sammanträffade med Aguéli, som på den tiden var en högväxt och vacker pojke på ett tjugotal år, prydd med ett väldigt hår och en liten blond skäggkrans. Men när efter en landsflykt på flera år — den landsflyktige var jag, fördriven från Frankrike för 'anarkistiska stämplingar' — jag återsåg honom omkring 1900, var hans utseende vanställt. Under ett slagsmål, vars orsaker och närmare omständigheter äro mig obekanta, hade han fått näsbenet krossat och blivit mycket lomhörd om inte fullständigt döv. Det var inte längre den vackre Ivan, älskad av alla damer — vilka alla han å sin sida älskade i första ögonblicket med samma passionerade kärlek, utan hänsyn till ras, nationalitet eller färg. Han berättade för dem och berättade för oss att han var naturlig son till en svensk kung.

Aguéli bebodde en helt liten målarateljé i bottenvåningen av ett gammalt hus vid den pittoreska rue Cortot högst uppe på Montmartres kulle, ej långt från Sacré-Coeur och helt nära ett annat gammalt hus, som enligt legenden under några år hyst 'den vackra Gabrielle' d'Estrées, Henrik IV:s väninna. I detta rum med mansardtak, där två personer hade svårt att uppehålla sig samtidigt, målade han sällsynta och rudimentära landskap, av vilka jag inte minns mycket utom av en av dessa små tavlor föreställande en poppellund, som han hade skänkt mig. Jag äger den ej längre, detta minne av den älsklige Ivan Aguéli har gått förlorat under loppet av en ganska orolig existens, som varit förenad med ett ständigt kringflackande.

Vid denna tidpunkt — det vill säga mellan 1890 och 1893 — tjänstgjorde Aguéli ofta som skaffare (père nourricier) åt de franska 'kamrater' till vilka jag hörde. Han åtnjöt nämligen en obegränsad kredit hos en fet matvaruhandlerska som höll butik i hörnet av rue des Saules, nära rue Cortot och åtog sig gärna vid behov att företaga en blygsam proviantering

huvudsakligen bestående av »gros rouge» (hushållsvive), korvar, skinkfärs, sardinlådor, ägg o. s. v. När helt oväntat det ramlade några pengar över oss från himlen gjorde man sig skuldfri hos Aguéli, som å sin sida justerade notan hos den präktiga matvaruhandlerskan. Det var en härlig tid.

Vi bodde helt nära varandra och träffade ofta samman med honom, någon sällsynt gång hos honom, ofta hos oss 59 rue Lepic.

Vad hans personlighet beträffar skulle man inte kunna karakterisera honom bättre än ni har gjort det i ert brev av den 26 sistlidne juni: 'fascinerande' och 'komplicerad'. Alla älskade vi honom för hans älskvärdhet, man roade sig åt hans infall, men man undvek så mycket som möjligt, och i det man väl aktade sig för att såra honom, att diskutera med honom, så oklar var han i framställningen av sina filosofiska idéer. Han kallade sig själv 'Swedenborgiansk anarkist', och som han var den ende sitt slag bland oss var han svår att följa och fatta. Detta så mycket hellre som han under sina första år i Paris talade en närmast barock franska.»

Alexandre Cohen.
Efter fotografi.

Sitt behov av att se sig omgiven av konstverk tillfredsställde Alexander Cohen efter vad han själv i sina minnen berättar på ett synnerligen skrupelfritt sätt. När han fick se en klistergubbe närma sig med sin stege, sin klisterpyts och sin säck med affischer ställde han sig på lur, och hade något av Chérets eller Lautrecs mästerverk, tack vare klistergubbens möda, kommit upp på den avsedda platsen på en mur eller ett plank, kom det lika hastigt ned igen, så fort gubben vänt ryggen till. Ivan Aguéli fick ofta biträda vid dessa spännande härnadståg, vilkas minst angenäma del bestod i att hemforsla bytet, som dröp av klister, till Cohens enkla rum, upplyst av färgprakten hos alla den moderna franska affischkonstens stulna mästare.

Tack vare M. Félix Fénéon har jag kunnat identifiera en annan av de i Aguélis brev till Richard Bergh omnämnda personerna, den mystiska »Mme B». Hon har visat sig vara en skådespelerska som under konstnärsnamnet Hedvig Moor uppträdde i Ibsens pjäser hos Lugné-Poe. Hon levde äktenskapligt samman med en ung skriftställare Victor Barrucand, journalist, sociolog, poet, dramaturg och romanförfattare, som på sitt sociala program hade han satt den utopiska satsen: »Gratis bröd för alla». Sina senare år tillbragte han i Algeriet, bl. a. som utgivare av arabtidningen *Akbar*.

Till den aguéliska kretsen hörde denna tid även konstnären Maximilien Luce, numera Président de la Sociéte des Artistes indépendants och ännu vid över åttio års ålder full av arbetshåg, som jag hade tillfälle att konstatera vid det besök jag i juni 1939 gjorde i hans bostad vid rue de Seine.

Det var svårt att föreställa sig att den vitskäggige gubben framför staffliet en gång i tiden varit en brinnande anarkist, som nästan varje vecka till syndicalo-anarkisten Emile Pougets veckotidning *Père Peinard* levererade synnerligen tendentiösa, signerade teckningar. Luce var granne till Aguéli på rue Cortot och den unge svensken fick begagna sin franske väns ateljé.

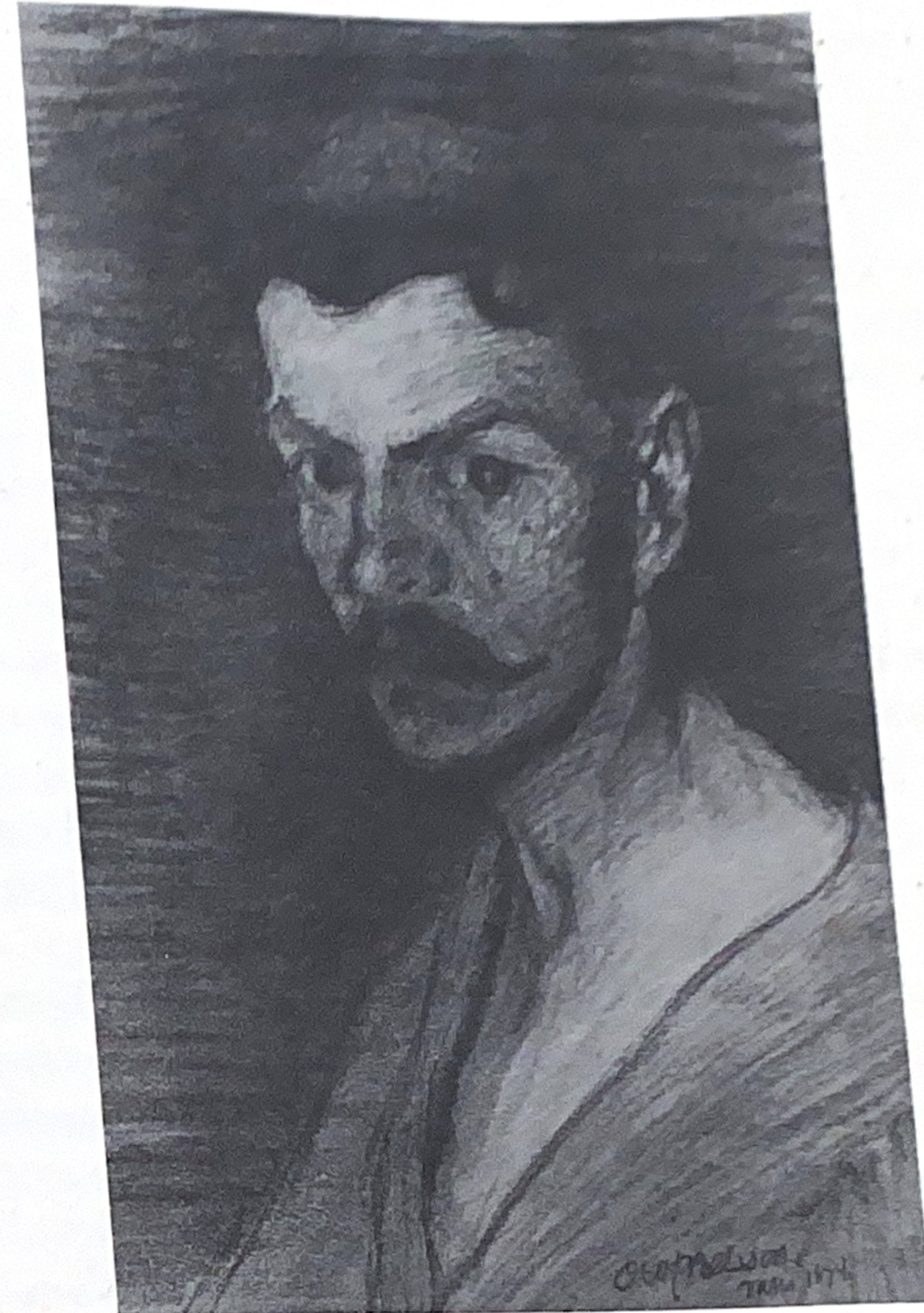
I denna krets intog Olof Sager-Nelson en plats för sig. Det var hösten 1893 som den tjugofemårige Värmlandskonstnären i egenskap av Pontus Fürstenbergsstipendiat anlänt till Paris. I oktober har han sammanträffat med Aguéli, som på ett brevkort stämplat den 26/10 till Bianchini skriver: »Träffat Nelson. Han ser ut att ha varit duktig därhemma. Är naturligtvis bortkommen i de nya horizonterna här. Men han tar sig bra ut här.»

Det fanns en särskild anledning för Aguéli att med intresse taga sig an Sager-Nelson. Ynglingen från Åmål hade avlöst honom i den intima kamratkretsen på Konstnärsförbundets ateljé. Nu kom han med hälsningar därifrån, och det nya vänskapsbandet var snart knutet.

Och likväl voro de två djupt olika. Sager-Nelson var utan tvivel den mindre sammansatta naturen av de två, men han ägde en omedelbar skaparkraft, som Aguéli saknade med all sin skarpa intelligens. Men de förstodo varandra bra, och den karakteristisk, som Aguéli i ett brev till författaren skrivet i Cairo den 12 december 1915 har lämnat av sin avlidne ungdomsvän, är ett dokument som verkar med övertygande sanning. Aguéli skriver: »Ej har jag glömt Nelson, men jag blev bekant med honom först i Paris 1893 och umgicks mycket med honom *endast detta år*. Jag reste till Bruxelles på vintern, hade en serie märkvärdiga äventyr hela året 1894, som slutade med Egypten. Återkommen till Paris, sommaren 1895, såg jag Nelson endast några få gånger.

Då (1893) var Nelson redan färdig med sig själv, i full besittning av sitt språk.

Nelson är en duktig och märklig *målare*, detta är obestridligt, men han är en ännu större dramatiker. — Våra skaplynnen voro diametralt olika, men kanske mycket därför voro vi så goda vänner, emellertid utan att gå varandra för nära in på livet eller envisas i estetikgräl. Nelson var en frisk och sund natur, och såg ut som en engelsman av det språksamma och frimodiga slaget. Jag är bara sjuk tillfälligtvis och då behåller jag mitt elände för mig själv så mycket som möjligt. Som jag såg Nelson så skratta'

Olof Sager-Nelson. Självporträtt 1894. Kolteckning.
Göteborgs museum.

han hjärtligt då han var glad, vilket oftast var fallet; svor svavelrök och stora brinnande tjärtunnor gjorde han då han var arg eller ledsen, vilket inträffade då och då, som för lite var. Aldrig såg jag varken Nelson eller mig gråta ned kamratens stärkskjorta. Vi visste så bra, hur det var med varandra utan att tala direkt om saltsyran på hjärtat. De minnen jag har av hans psykologi äro händelser, ej bekännelser. Aldrig bikta vi varandra, nej. Vår vänskap var grundad på ömsesidig högaktning, artistisk. Båda voro vi emotiva, ehuru snarare anti-sentimentala. Men förövrigt voro vi högst olika, som sagt är, och som målare så gingo vi på helt och hållet skilda banor.

Nelson var, som jag såg honom, absolut icke någon teoretiker, men han odlade sin smak. Var mycket ofta på Le Louvre, sällan på Luxembourg men aldrig på la Rue Clauzel, hos Père Tanguy eller liknande. Vi voro ofta tillsammans inför de primitiva, ej endast de italienska men också

8—392025

de franska och de tyska. Det exotiska, urtida eller vilda var knappast kuriositeter för honom. Men stor-glad var han den dag då han upptäckte El Greco, som då ej ännu var på modet. Jag minns gråmunkar med dödskallar av Nelson, som voro något mer än plagiat. Dessa tavlor (små dimensioner) tyckes ha försvunnit också. Min avgud Tintoretto intresserade honom ej mycket men Rembrandt va' vi sams om. Han var i grund och botten närmare Delacroix än jag, men Th. Rousseau, Flers, Huet, Chinteruil, etc. etc. fängslade honom ej länge. Ledsamt nog minns jag ej vad han tyckte om stormästaren Daumier, hurrabasen, och Monticelli. Daumier var då sällsynt att få se i målning. Fick ej tillfälle visa honom några teckningar (bland de bästa) av C.(onstantin) G.(uys), »le peintre de la vie moderne». Samla och kontrollera Nelsons tycken om mästaren är mycket viktigare än hans teorier. Jag vet ej ens om han hade några sådana ty ingen var mindre än Nelson upplagd för abstraktiva spekulationer. Nelson var långt ifrån dum eller obildad, men hans tanke låg ej åt filosofien. Vi talte mycket, d. v. s. mest om dagens händelser i andans ljus.

Ytterst ogärna talar jag om modärnitet eller antikvitet i konst, ty enligt min uppfattning så är sann konst helt och hållet *utomtid* (extra temporel) liksom religionen. Emellertid kan jag ej undgå märka, att konstmålningens absoluta skilsmässa med fotografien (d. v. s. Kameran) utgör en vändpunkt, säkert den viktigaste, möjligen *den enda*, uti tavlornas historia. Bland alla dem som mer eller mindre radikalt bröto med kamerakonsten minns jag inte en enda som intresserade Nelson, inte ens Van Gogh.

Nelson bodde alltid (1893) Montparnasse Rue Vaugirard, mellan Rue de Rennes och Boulevarden. Vantrivdes på Montmartre XVIII:me arrondissement, där jag däremot fann mig bäst. Var sällan hos mig på visit, Rue Cortot. — Nelson arbetade mycket fort. Mitt porträtt, t. ex. tog endast en kort sittning och var intet undantag från allmänna regeln. Svaneduken och Fosterbröderna arbetade han mest på.

Nelson är typen för en svensk romantiker. Var ingens lärare och ingenelev. Tog ej djupt intryck från något håll, utom från allmänna konsts historien. Jag tror de gamle flamländarne och Delacroix låg honom närmast. Han var ett konstens söndagsbarn och behövde varken lära eller tankar. Kunde utmärkt bra sitt eget språk av medfödsel och brydde sig ej om lära andras, ty det var ej nödvändigt för honom. Med språk menar jag här teknik. Nelson och Josephson voro båda mystiker, men det är stor skillnad på deras mystik. Deras personligheter kunna nog ej jämföras på villkor. Utan att vilja skämta med död mans minne, så vill jag på något sätt ha Nelson mellan Zorn och Markus Larson. Han är ursprunglig

och skicklig som Zorn men så är det ingen likhet mer mellan den djupa Nelson och våran ryktbara fähusrubens.

Som personlighet var Nelson (1893) en levnadsfrisk tjugofemårig gentleman från Sverige utan besynnerlighet eller överdrift av något slag. Han var inte lärd, men bildad. Läste franska och svenska och begrep vad han läste; d. v. s. han läste till husbehov, utan skryt med råhet och utan bokdille. Han var alltid ordentligt klädd, lika litet slusk som snobb. Jag minns aldrig jag såg honom utan ren löskrage. Jag levde då den ohyggligaste perioden i mitt liv och var ytterst illa klädd. Nelson låtsade aldrig om det, och vi talte aldrig skräddare med varandra, vilket var fint av honom. Han var en god kamrat och mycket hjälpsam, vilket var så mycket vackrare, som han oftast endast hade F(ürstenberg)s pension att leva på. Han varken snåla' eller slösa', men för att kunna vara frikostig emellanåt så var han ordentlig, nästan sparsam. Som detta är sällsynt bland svenskar, så bör det antecknas.

Nelson skötte sig. Han drack förstås, men söp ej. Han arbetade flitigt. Var gärna sedd bland fransmännen, men hade inga förtrogna bland dem. D. v. s. han var en välkommen gäst, men ingen egentlig kamrat.

Nelson delade *absolut icke* min smak för rövarkulor och sprängämnen och jag minns tydligt att han på det skarpaste ogillade anarkisterna, d. v. s. 'la propagande par le fait'. Han var artist, men ingenting annat. Nelson var en friskus, en glad sork och en städad karl. Ga' satan i politik, religion, vanvett och allt som ej direkt tangerade honom. Han var ursprunglig utan att vara excentrisk eller paradoxal, fördragsam utan att vara anarkist, varken 'bohème' eller bracka och minst av allt en 'déséquilibre'.»

Denna ingående karakteristik av vännen vittnar om både Aguélis psykologiska skarpblick och hans strävan efter en rättvis dom över den bortgångne. Den får ett ökat intresse därigenom att den ger en lika klar bild av brevskrivaren själv.

Men ännu en figur i den aguéliska kretsen få vi stifta bekantskap med i det här citerade brevet. Det är en av Sager-Nelsons mest omtyckta modeller, Charles Grolleau (avb. s. 117). Aguéli skriver:

»Den äldre av »Fosterbröderna» är poeten Charles Grolleau, som då var bokhållare för att få mat åt sig, sin mor och sin syster. (Axel Erdmann såg henne med mig en gång tror jag i Paris.) Grolleau har sedan gett ut en diktsamling, inte alls illa, men som kritiken ej gjorde full rättvisa åt, därför att modet för tillfället låg på annat håll. Han har märkt sin plats i franska litteraturhistorien i synnerhet genom sina översättningar och utläggningar av engelske siaren William Blake (vän till Flaxman, levde

för ett sekel sedan). Grolleau är ingen anarkist utan Swedenborgare och han har insatt Blake i den Swedenborgska traditionen. Ej förväxla Swedenborgare med nykyrklig, åtminstone ej i Frankrike. De kunna vara ett och samma men ej nödvändigtvis. Grolleau var en fin och känslig man, viljebruten i följd av seminarieuppfostran. Sökte länge komma ur oket, men jag har hört att jesuiterna fått sitt rov tillbaks igen.»

Den här omtalade diktsamlingen bär titeln *Reliquiæ* och utkom 1904.

Men trots alla dessa skiftande och intensivt tillgodosedda intressen fick Aguéli dock även tid övrig för sin konst. Granskar man tillgängliga dokument får man åtminstone en föreställning om hans produktion.

Skiljer man ifrån allt det, som konstnären *tänker* göra, och håller sig till vad han själv uppger sig ha utfört blir resultatet för tiden från ankomsten till Paris, i början av 1893, till fängslandet i mars 1894:

Kvinnliga modellstudier (»så mycket vackra flickor sen — jag målar dem allihop»; brev till Bergh 10 okt. 93).

Sex skisser av Parishorisonter från Montmartre (brev till Bergh 10 okt. 93).

Fem eller sex ofullbordade tavlor från sommaren 1893, däribland tydligen den av Zickermann omnämnda bilden från bron över Montmartrekyrkogården (brev till Bergh 10 okt. 93).

Ett porträtt, föreställande Mme B. (brev till Bergh 10 okt. 93).

Ett par skisser, föreställande kritikern Félix (brev till Bergh 10 okt. 93).

Porträtt av en antikvitetsbokhandlare, sittande, med en brun bok i handen (»tableau envoyé au pays parmi les autres»; brev ur fängelset till Werner von Hausen 3 april 1894).

Det är djupt beklagligt att intet av dessa konstverk numera har kunnat spåras, om något av dem över huvud är bevarat. Säkerligen skulle bilden av Aguélis konstnärsskap genom tillskottet av dessa, om också delvis ofullgångna försök ha tett sig betydligt rikare. Som det nu är bevaras dessa målningars minne blott i mycket sällsynta fall och då i form av obestämda antydningar av samtida vittnesmål. Aguéli var i allmänhet synnerligen förbehållsam angående sitt konstnärliga skapande, han kunde möjligen tala därom men han visade det ytterligt ogärna, och många av hans intimaste vänner förklara att de aldrig ha sett honom måla. Ja, det finns personer som levat tillsammans med honom långa perioder av hans liv utan att ens veta av att han var konstnär.

Men de ting som Aguéli verkligen utförde voro dock ingenting i jämförelse med dem som han fantiserar om. Mästerverket, som han redan hösten 1893 planerar till världsutställningen 1900, tyckes vara tänkt som en produkt av målning, filosofi, religion och litteratur. Det överraskande info-

Olof Sager-Nelson. Porträtt av Charles Grolleau.
Tillhör Göteborgs museum.

randet av kung Oskar II:s namn och konstnärens mystiska tal om att »ge sig till känna» får kanske sammanställas med hans fantasier om sin kungliga börd.

Paris 8 nov. 1893.

Kära Mamma.

Se här är nu pappas o. mosters bref. Måtte det lända till något.

Behöfver jag bedja dig göra allt hvad du kan att jag må få respängar. Det är en lifsfråga. En gång där, skall allt ordna sig bra för mig. — Tror du att det skulle göra något, ett par läkarbetyg om mitt tillstånd. Jag törs knappt tala om för dig hur det står till med mig på vintern. Ögonläkaren säger, att ett par vintrar till i vårt kalla klimat, o. jag är blind för alltid.

Jag får bedja dig skrifva med omgående. Jag vill iväg med första. Jag har ett stort, jättestort arbete för mig, som jag skall ha färdigt till Verldsexpositionen år 1900. Men jag kan ej ta ett steg vidare innan jag studerat några år i Amerika. Det är lika mycket målning som filosofi, religion, literatur. — Kung Oskar lär vara teosof hvilket närmar sig *något* Nya Kyrkan. Åtm. mera än luthers o. påfvens läror. Jag har alltså alla möjliga utsigter att göra mycken lycka. Men om hvad jag arbetar på är *helt o. hållet* nytt, kan jag ej gifva mig till känna förrän mitt verk är fullkomligt helgjutit.

Skrif snart

Din son

Ivan.

Skall jag sända pastorns bref o. hvart?

Paris, lördag kväll.

Kära Mamma,

Tusen tack för det vänliga brevet med de kärkomna nyheterna. Åh, jag har som nytt liv efter att ha' fått hopp om att få ro. Jag arbetar från morgon till kväll. Gör framsteg. Läser Malajiska och Javanesiska, de underbaraste språk jag vet näst hebreiska och kinesiska. Jag går på »skolan för levande österländska språk» (L'école des langues orientales vivantes). Det finns i de med dem här beslägtade söderhavsöarnas språklämningar efter de s. k. himmelska människornas (= guldålderns folks) språk, som Svedenborg talar om. Nya kyrkans läror kasta ett nytt ljus över dem, och de i sin tur giva de märkvärdigaste förklaringar över många dunkla och tvivelsamma punkter i Nya Kyrkans vetenskapliga satser.

Gör allt vad du kan att jag må få resa i de första dagarna av januari. Sänd mig pängar så fort du kan.

Kan du hjälpa mig med något till böcker o. s. v. — du skall tänka dig. Jag kan ej läsa hemma. Jag måste ha' böckerna under armen och läsa litet här och där. Det är lika kallt i mitt rum som ute. Ingen eldstad. Så törs jag ej vara hemma, ifall ett par skulle komma upp och fordra pängar av mig.

Skriv med omgående!

Tillgivne sonen

Ivan

Skall snart skriva ett längre brev till Boyesen.

Vad som är det märkligaste med detta och följande brev är den längtan till fjärran land som de tala om. Ivan Aguéli börjar finna ställningen ohållbar i Paris.

Men det förefaller som om Aguéli inte helt vore sin egen herre. I varje fall kommer den resa till Bruxelles, som han företog i slutet av 1893, som en fullständig överraskning. Man har svårt att förstå den annat än mot bakgrunden av de kommande händelserna.

Men kanske vore det inte en helt omotiverad gissning, om man satte Aguélis mystiska resa till Bryssel i samband med attentatet i franska deputeradekammaren den 9 december 1893, som ledde till över tretusen arresteringar av misstänkta personer. Aguéli kan med sina anarkistiska förbin-

delser ha känt sin ställning osäker i Paris och önskat byta luft eller också i denna för hans troskamrater svåra tid mottagit en mission till bröderna i Bryssel.

Det har med absolut bestämdhet uppgivits att de sprängämnen, varmed Vaillant laddade den bomb som han slungade i Chambre des Deputés, blivit honom tillställda av en till »kamrat» förklädd provokatör. Det var måhända därför som det enda liv som attentatet kom att kosta var attentatorns eget. Vaillants huvud föll för giljotinen trots alla nådeansökningar, och det har sagts att Carnot genom att avslå dessa nådeansökningar underskrev sin egen dödsdom. Men vad som i denna föga uppbyggliga historia närmast intresserar oss är, att attentatet, provocerat eller ej, gav anledning till den motaktion från polisens sida som resulterade i »le procès des trente» där en av de anklagade bar namnet Ivan Aguéli.

Ett enda brev från den belgiska resan är bevarat.

Bruxelles 25 Januari 1894.

Kära Mamma.

Reser härifrån till Paris i morgon. Det finns inga möjligheter att uppehålla sig här, ehuru allt är kolosalt billigt. Mycket billigare än på Gotland. Man får stora rum för 5. 6. 7. kr. i mån. utm. godt bröd, ett stort varar hela dagen t. o. m. för mig som äter mycket bröd för 15 à 18 öre. En liter god bondmjölk för 14 öre litern. Dadlar o. fikon, som äro här billig mat, då de näml. äro saftiga o. närande för 30—35 öre kilo. För 7 öre får man ett par näfvar kokt potatis o. ett par små rökta strömmingar, för 3 à 7 öre får man en balja, ty kopp är för litet att säja, kaffe, o. för 10 öre, ett par kolossala smörgåsar med så läcker ost, så du ej kan drömma därom. Emellertid kan jag ej hoppas få sälja något. Är alltså tvungen resa tillbaks till Paris.

Skicka af Boyesens bref. Du kan ju läsa det först, sänd äfven kuvärt; det kan ju i frimärksväg vara af intresse för de unga Boyesenarne.

Som du ser handlar det om Amerika. Har du fått något respängar. Jag kommer till Paris utan ett öre. Sänd mig en slant där, så är du snäll.

Tillgifne sonen

Iwan

Herrn på Rue Séguier reser till China om en vecka. Alltså är min adress i hvilket fall som helst Rue Vaugirard.

Man har en stark känsla av att detta brev förtiger allt det väsentliga. Det talar om matvarupriser, därför att brevskrivaren varken kan eller vill ge sig in på det ämne som ligger den enligt sin egen bekännelse till Bianchini aktive anarkisten närmast om hjärtat. Det är måhända på lika goda skäl han ej uppger sin bostad. Kanske bodde han hos den Jean Hautstout, musiker i kapellet vid Théâtre de la Monnaie, vars namn och adress, 70 rue de France, Covieghem, Bruxelles återfanns i det komprometterande brev som bland andra papper beslagtogs vid Aguélis häktning. Det upp-

gavs av polisen i Bryssel att denna Hautstout som var en apostel för anarkismen brukade ge husrum åt utländska trosbröder.

Och vi konstatera att Aguélis brev är lika förbehållsamt, när det gäller hans blivande bostad i Paris, det enda han uppger är den adress under vilken brev kunna nå honom. Inte ens hans vänner visste var han gömde sig. »Jag levde», skriver han till förf. den 12 december 1915 »den ohyggligaste perioden i mitt liv och var ytterst illa klädd.»

Man förstår att denne underlige, fattige symbolist-målare och student, denna verklighetsfrämmande idealist, med de bleka, fina dragen måste fängsla och väcka medlidande. Han hade för att bli skött för sina ögon vänt sig till en specialist, D:r Bertrand, som bodde i närheten av hallarna, rue Turbigo. Denne fattade intresse för sin patient, som på honom gjorde intrycket av en helt stillsam pojke som sysslade med målning och studiet av orientaliska språk och som tydligen levde i ekonomiskt ytterst tryckta omständigheter. D:r Bertrand hade flyttat till 2 rue de l'Entrepôt men önskade behålla sin gamla bostad och hyra ut den i andra hand. Detta gav honom tanken att kunna hjälpa den unge främlingen, genom att åt honom upplåta en fristad i sin gamla våning mot det han stod till tjänst med att visa våningen för spekulanter. Här hade han äntligen funnit en skyddad tillflyktsort, oanträffbar även för brevbäraren.

Ivan Aguéli hade fått vad han behövde, en säker operationsbasis. Med den som utgångspunkt kunde han utan risk företaga de utflykter som föllo honom in och uppenbara sig i de skilda kretsar, där han kände sig hemma. Om en av dessa kretsar, huvudsakligen bestående av unga skandinaviska konstnärer, berättar Aguélis vän Werner von Hausen på ett synnerligen fängslande sätt (avb. s. 131).

»Aguéli var av alla den oroligaste, den oberäkneligaste, i sitt slag ett geni. Var han bodde visste vi inte, men han kunde dyka upp när som helst och var som helst. Han var alltid fullproppad med kunskaper och idéer och kastade sig in i samtalet med en iver och en glöd, som om det gällt att erövra världen med ett slag.

Jag minns inte att någon av oss någonsin sett en målning av honom under detta år i Paris, medan t. ex. Nelson slag i slag skapade det ena arbetet efter det andra och visade oss allt vad han gjorde. Men overksam var han icke, tvärtom fick man ett levande intryck av en man med outtröttlig energi och ett omätligt begär efter livsinnehåll och vetande. En formlig vurm hos honom var studiet av språk och religionsfilosofi. Han hade sin egen metod att lära sig främmande språk. Han köpte alltid först Johannes' evangelium. Det kunde han få på alla språk och så förstod han strax vad han läste. Han hade en otrolig förmåga att tillägna sig nya språkformer

och att genomskåda och analysera deras — om jag så får säga — arkitektur. Jag tror det skedde genom ett slags konstnärlig intuition. Ville han gå längre tog han grammatik och satslära till hjälp. Eljest klarade han sig med litet; som t. ex. när han ville läsa Kalevala på originalspråket. Översättningar befattade han sig ogärna med, ty där fann han icke den rätta färgen, rytmen och klangen, som han just rättade sig efter när han sökte gripa ordens innehåll och mening med sitt organ, den konstnärliga instinkten. Jag anar, att det just var denna medfödda konstnärligt-divinatoriska kraft hos honom som gjorde att han fann en sådan tjusning i studiet av religionsfilosofiska verk på originalspråken. Prosainnehållet, idéerna tror jag också han mindre grep genom intellektet, utan snarare genom att dyka ned i den andliga miljö varur diktverket vuxit fram. Abstrakt filosofi tror jag intresserade honom mindre, kanske inte alls, utan just sådant som Kalevala, Eddan, Koranen och Vedaböckerna, alltså inspirerade diktverk, som uppenbara folksjälen, tidsandan på ett rent och konstnärligt sätt.

Bland många bekanta i Paris voro några anarkister. Det är begripligt, att han, som hade en så utpräglad antipati mot kälkborgerlig självgodhet och all slags översitteri, skulle intressera sig för anarkismen, i vars lära det ingick att göra motstånd mot samhällets och statens övervåld mot den personliga 'friheten'. Han sökte alltså anarkisternas sällskap, fastän han visste, att dessa voro under sträng uppsikt efter ett attentat på en stor restaurang i Quartier Latin.

Hans konstnärskamrater visste, att han umgicks med anarkister, och han utlade ibland för oss anarkismens läror på sitt vanliga livfulla och uttryckfulla sätt. Något medhåll fick han nog inte och vi trodde att hans anarkism inte var annat än ideologi, som stod i uppenbar frändskap med hans övriga idéer och isynnerhet med hans karaktär. På den punkten togo vi honom inte på allvar, och jag minns att särskilt Nelson drev med honom, fastän han själv som människa och konstnär stod likartade meningar tämligen nära.

Det är belysande för Aguélis karaktär, att han kunde hysa så pass mycket intresse för anarkismen att han fullt medvetet utsatte sig för att bli häktad. Att han dock aldrig skulle överskrida gränsen från teori till aktion, det voro vi alla övertygade om.»

Men mystiskt som han har uppenbarat sig försvinner Aguéli från sina vänner, uppslukad av detta Paris, där attentaten avlösa varandra.

På andra sidan Kanalen skriver man om »The reign of Terror in Paris». Den franska polisen har klart för sig, att det gäller att sätta yxan till roten och att först och främst röja upp i denna urskog av anarkistiska och samhällsfarliga publikationer som bereder marken för våldsdåden.

I deputeradekammaren framläggas och antagas i december 1893 stränga lagar mot anarkisterna, och deras samhällsfientliga propaganda genom olika slag av publikationer bekämpas med kraft. Det är ett rikt florilegium av anarkistiska tidningar som förbjudas och beslagtagas. Där ha vi, för att blott nämna några av de mest kända, *L'Endehors*, *Harmonie*, *Le Père Peinard*, och den berömdaste av dem alla — *La Révolte*. Men numret av denna tidning för den 10 till 17 mars 1894 innehåller på sin första här återgivna sida en hälsning »Aux Camarades», som börjar med följande ord:

»Detta nummer är det sista som vi utge, *för tillfället* upphör *La Révolte* att utkomma. Ni inser att vi måste ha allvarliga skäl för att avstå från dess utgivande, och vi äro skyldiga alla våra vänner, alla våra kamrater att framlägga dem.»

Skälet är inte förföljelserna, de upprepade husundersökningarna utan att polisen använder *La Révolte* som »souricière», d. v. s., som en utlagd snara för att få namn och adresser på misstänkta personer. På grund av de tjänster, som anarkisttidningar genom att på detta sätt utlämna sina prenumeranter och vänner mot sin vilja gör polisen, finner tidningen det riktigare att upphöra. Men därför ämnar man ej lägga armarna i kors utan fortsätta sin propaganda genom böcker och broschyrer.

Det fanns en person, för vilken upphörandet av *La Révolte* genom händelsernas spel skulle komma att få en ingripande betydelse — det var Ivan Aguéli.

V.

Mme HUOT.

EN KVÄLL föreslog Ivan sin vän Werner von Hausen att följa honom på en mottagning hos en dam till vilken han mottagit inbjudning. Werner hade inte någon lust men Ivan gav sig inte, det var en verkligt betydande kvinna, känd för sin insats på djurskyddets område, förresten skaldinna och till på köpet strålande vacker. Werner von Hausen gav vika och följde sin entusiastiske vän till Mme Huots salong.

Mme Marie Huot är utan tvivel en av de mest pittoreska gestalterna i 1880-talets Paris. Hon var född i staden Tonnerre 1846 av en gammal familj vid namn de Baon av spansk och förmodligen saracensk härkomst. Den mörka skönhet, vars spår hon ännu på gamla dagar bevarade, talade tydligt om hennes sydländska börd.

Det bör kanske påpekas att det även fanns en Monsieur Huot, ja t. o. m. en Monsieur Huot fils. Mme Huots make hette Anatole-Théodore-Marie Huot och var född 1843. Han var till yrket journalist av vänsterfraktionen. Efter att ha varit verksam på skilda håll i den franska landsortspressen förlade han sin verksamhet till Paris, där han 1887 grundade det pressorgan som bar den ganska föga blygsamma titeln l'Encyclopedie contemporaine illustrée, vars administratör gick under det genomskinliga namnet Théodore Marie och i vars spalter man vid sidan av Marie Huot mötte Anatole Huot som en chevaleresk förkämpe för antivivisektionen.

För resten spelar M. Huot en synnerligen undanskjuten roll i den roman, i vilken hans maka och Ivan Aguéli utgjorde huvudfigurerna. Men han tycks ha ställt sig synnerligen förstående till den intima vänskap som förenade dem. Aguéli och hans vänner blevo bespisade vid hans bord och värden underhöll dem med musikstycken, utförda med en tumme på de glas av växlande storlek och klangfärg, som han med stor möda hade samlat.

Till denne älskvärde drömmare bildade hans maka en synnerligen slående motsats.

Man skulle med lätthet kunna fylla en volym med berättelsen om Mme Huots spännande upplevelser som föredragshållare och agitator. Alphonse Séché, som har berett henne en plats i sin »Les muses françaises, anthologie des femmes poètes, XXe siècle», skriver om henne:

»Marie Huots liv har varit mycket oroligt. Hon äger nämligen en apostels själ; hon är övertygad om att hon har en mission att fylla här på jorden och hon har ägnat sig åt den med en troendes och en kvinnas entusiasm och envishet. Mme Marie Huot har gjort sig till djurens stora väninna och beskyddarinna. Hon har fört anti-vivisektionistiska fälttåg, som på sin tid gjorde mycket väsen av sig, och inte nöjd med att försvara sina idéer med ordets hjälp drog sig Mme Huot inte för att övergå till handling. En dag år 1886, när Pasteur presiderade i Sorbonne en conference över upptäckten av profylaktiken mot hundgalenskap, protesterade hon så energiskt att om ej M. de Lesseps uppträtt till hennes försvar, de tvåtusen närvarande studenterna skulle ha låtit henne tillbringa en högst obehaglig kvart. En annan gång kastar hon sig i Collège de France över professor Brown-Séquard i det ögonblick han står i begrepp att utföra vivisektion på en apa och överöser honom med slag av sin parasoll. Mme Marie Huot har också givit djuren prov på sin moderliga omvårdnad genom att i Frankrike grunda de första skyddshemmen för djur. Jag vill tillägga att Mme Huot är vegetarian och övertygad lärjunge till Malthus — om också, vad det sista beträffar, det är i synnerhet till förmån för hennes djurvänliga ideal som den malthusianska läran intresserar henne.

M:me Marie Huot.

'Det är fastslaget', skriver hon till mig, att jag är en excentrisk personlighet, och doktor Magnan har t. o. m. klassificerat mig bland sina dégenérés supérieurs', vilket alltid är en tröst.»

Kanske på inget annat område har Mme Huot emellertid gjort en så energisk insats som i kampen mot de på åttio- och nittiotalen gång på gång återkommande försöken att införa tjurfäktningar i Frankrike. I en conférence, högtidligen tillägnad M. Carnot, republikens president, som

ONZIÈME ANNÉE — ONZIÈME ANNÉE

L'ENCYCLOPÉDIE CONTEMPORAINE ILLUSTRÉE

REVUE HEBDOMADAIRE UNIVERSELLE DES SCIENCES, DES ARTS ET DE L'INDUSTRIE

UN NUMÉRO : 60 CENTIMES

PARIS — No 357 — 15 Mai 1897 — PARIS

Rédaction et Administration du Journal : 13, rue du Vieux-Colombier, 13, Paris

SOMMAIRE

Concours général agricole de Paris : Les Vins de Bourgogne : M. Dupard aîné. — Beaux-Arts : Salon du Champ-de-Mars ; Salon des Champs-Élysées. — Théâtres.

Concours général agricole de Paris.

LES VINS DE BOURGOGNE

M. DUPARD AÎNÉ

PROPRIÉTAIRE A PULIGNY-MONTRACHET (CÔTE D'OR)

La vigne est toujours la principale richesse de la Bourgogne. Ses grands crûs font les délices des gourmets des deux mondes, et ses vins ordinaires eux-mêmes ont une place d'honneur sur toutes les tables bien servies, soit en France, soit à l'étranger. Aussi, est-ce toujours avec plaisir que, en parcourant la Côte d'Or, nous nous remémorons ses gloires viticoles : le Clos-Vougeot, Beaune, Corton, Pomard, Montrachet, passent devant nos yeux comme autant de noms inoubliables.

Nous commencerons par Puligny-Montrachet, car ce pays est à la fois un des plus beaux villages et une des plus importantes communes viticoles de la Côte d'Or. C'est là également que nous avons été à même de déguster les vins des propriétés de M. Dupard aîné, un des négociants les plus actifs de la région, qui exposait cette année au Concours général agricole de Paris où il était membre du Jury placé hors concours.

M. Dupard est l'exemple du viticulteur arrivé à la prospérité par la seule force de son énergie et de sa persévérance. Il est véritablement le fils de ses œuvres. C'est en 1859 qu'il débuta dans le commerce des vins en qualité de commissionnaire. En 1861 il traitait déjà d'importantes affaires et était en relations suivies avec la maison Félix Potin de Paris. Plus tard, lors de la crise phylloxérique, il fut envoyé par divers clients pour effectuer des achats au dehors.

Il est bon de faire remarquer que la plupart des vignes de la région de Puligny-Montrachet furent détruites par le phylloxera. M. Dupard ne se laissa pas abattre par les atteintes désastreuses du terrible fléau ; il fut au contraire un des premiers qui, dans le pays, organisèrent la reconstitution et dont l'exemple fut salutaire pour les propriétaires bourguignons. Il s'occupa de rechercher les meilleurs cépages et d'appliquer les meilleures méthodes de plantation, recommandant de les effectuer dans un sol défoncé assez profondément et d'espacer les ceps de 1m. à 1 m10 au moins. Ce système lui a donné personnellement de tels résultats que trois récoltes suffirent pour le rembourser des frais de plantations de culture et pour payer la valeur du sol au début de la reconstitution et laisser encore un large bénéfice. Ajoutons que dans ses propriétés il réserva une grande place aux cépages blancs qui, d'ailleurs, réussirent admirablement. Il ne pouvait en être autrement, le voisinage de Montrachet indiquant clairement le succès d'une telle méthode.

M. DUPARD

Notons en passant que M. Dupard, en 1880, étant maire de Puligny, fit prendre par le Conseil municipal une délibération pour que la commune fût autorisée à ajouter le nom de Montrachet à celui de Puligny. La demande du Conseil fut acceptée et le pays, par la suite, profita largement de cette nouvelle appellation qui ne contribua pas peu à faire connaître la vraie patrie d'un des plus généreux nectars bourguignons.

En terminant, nous devons constater que M. Dupard aîné, s'étant toujours attaché à livrer ses vins purs et naturels, a obtenu ainsi de constants succès et qu'il a réussi à conquérir la confiance d'une clientèle choisie, convaincue que le seul moyen de se procurer aujourd'hui des vins de qualité, véritables et purs, est de s'adresser directement aux propriétaires-viticulteurs des pays de production, sans passer par les intermédiaires onéreux des grandes villes.

D. VILLENEUVE

Dans de prochains numéros nous poursuivrons la série de nos études sur le Concours général. Parallèlement à ces études, nous recueillons en ce moment de nombreux documents sur les Expositions de Bruxelles, Rennes, Leipzig et Stockholm.

En sida ur »L'encyclopédie contemporaine».

La Ligue populaire contre la vivisection den 11 juni 1890 gav i La salle des Capucines, ger hjältinnan själv en färgrik skildring av sin kamp mot dessa förhatliga skådespel som råheten och vinningslystnaden på det skamlösaste sätt gynnade. Mme Huots tal är in extenso tryckt i *l'Encyclopédie contemporaine*. Jag gör ett par utdrag ur det synnerligen underhållande dokumentet.

»Det var 1887 som jag började bedriva detta hundyrke som består i att gå och låta slå ihjäl mig på arenorna med lagen i hand och visselpipan mellan läpparna. 'Visselpipan! Usch då! Madame!' — Helt visst, mina herrar, detta saknar kanske en smula belevenhet och den skulpturala nobless som man bör ha för att posera för eftervärlden, men bevars, när man inte kan välja sina vapen eller sina medel, gör man vad man kan! — Och som man måste handla fanns det inget annat praktiskt medel — om man inte grep till en revolver. Jag hade helt visst tänkt på det ett ögonblick; men i antivivisektionistländer skulle den onekligen strida mot principerna. Återstod att försöka med förebråelser . . . men personer som respektera sig själva gå inte och hålla orationer på illa beryktade ställen. Om jag hade gett mig till att läxa upp massan och toreadorerna mitt i arenan — är det oändligt troligt att jag inte skulle ha nått annat än en mycket ringa succès d'estime.

Om det är en god sak att protestera med pennan och ordet, så är det ändå bättre att handla. Det var min ödmjuka åsikt på den tiden, och är det ännu — jag hoppas att ej ha sagt något misshagligt för de herrar som protestera på sina kammare, vilka sedan några veckor börja att skria, mycket mera fikna efter ära än efter fara, som höllo sig tysta och dolda på en tidpunkt när man hade bort tala och visa sig och som klokt ha hållit sig i bakgrunden, när jag, jag befann mig i första ledet för att taga emot huggen. Om dessa tappre i stället för att fånigt göra narr av mig hade hjälpt och stött mig; om de hade följt mitt exempel, skulle jag ha vunnit processen och vi skulle sedan länge ha varit befriade från anhanget från andra sidan bergen.

Alltså, den 19 januari 1887 övergick jag från ord till handling, ett tjugotal av mina vänner och jag begav oss till Hippodromen där den första tjurfäktningen ägde rum.

Med fickorna fullstoppade med genomträngande pipor, eftersom vi måste ha dylika till ombyte, vi tänkte väl att de skulle ryckas från oss, beslutna att trotsa allt, storm och flod — och Gud skall veta att salen var översvämmad till den grad att man skulle ha trott sig vara i ett akvarium — fördelade vi oss i små grupper på två eller tre i avsikten att handla successivt, d. v. s. att när en grupp hade blivit utkastad skulle en annan grupp

avlösa den förra och så vidare ända till slutet på föreställningen, som vi ville ej blott störa men förhindra.

Det blev en kamp, mina herrar, som jag ej tvekar att beteckna som episk — en kamp som jag ej tvekar att jämföra med Leonidas' vid Thermopyle — med undantag för vapnens ädelhet och majestätet hos de kämpande, som kanske brusto en smula i detta hänseende.

Vid de första visslingarna kastade sig tjurfäktningsamatörerna över oss som en enda man och en obeskrivlig scen utspelades på bänkraderna tio meter ovanför arenan ty jag måste erkänna att vi av sparsamhet befann oss på de längst bort belägna platserna.

Och man fick bevittna detta homeriska skådespel: tre kvinnor, däribland er mycket ödmjuka tjänarinna, nödsakade att värja sig mot slagen från labbarna på lådans tre hundra kavaljerer som av utomordentligt älskvärda fröknar, lika utvecklade vad höftarna som käftarna beträffar, uppmuntrades med utrop som »döda henne», repliker som Alexandre Dumas fils inte skulle ha väntat sig.

Detta räckte tjugo minuter. Efter vilken tid M. Clément, poliskommissarie på förordnande, kom med förstärkning till herrarna och kastade sig ut på arenan som då var mycket säkrare än bänkraderna i det han svängde sin capa, d. v. s. sitt tricolorskärp ända upp under min näsa som började att blöda nästan lika mycket som tjurens.

Två av staden Paris' poliser grepo, i det de noga följde sina instruktioner, mina två följeslagarinnor på min högra och vänstra sida och jag måste ge vika på samma gång som sömmarna i min klänning, vilken olyckligtvis hade sina svaga punkter.

Sedan vi försvunnit upprepades samma tumult i salens fyra hörn omkring våra vänner, och föreställningen, måste avbrytas tre gånger av denna anledning.

Då man inte kunde få ner dem på annat sätt slungade man demonstranterna över bänkarna med sparkar i ansiktet och kläderna i trasor, vilket var ett sätt att bevisa att liksom brottet har även dygden sina ödesdigra fall.

Polisposteringen, som med hänsyn till oss älskvärt hade anordnats under trappan, ersatte ambulansen som vi behövde anlita, och utan mellankomsten av en stadsfullmäktig som skyndat till vår hjälp skulle man ha arkebuserat och till på köpet misshandlat oss.»

Uppträden som detta förskaffade naturligtvis Mme Huot en herostratisk ryktbarhet, men knappast hade hon blivit den populära figur hon faktiskt var, om hon ej hade förstått att av sitt yttre skapa en egenartad typ, som kanske kunde väcka löje, men ofelbart ägde förmågan att fängsla, en typ som man inte glömde. I sitt förord till Marie Huots diktsamling

»Le missel de Notre-Dame des Solitudes», Paris 1908 har den kända författarinnan Mme Rachilde tecknat ett porträtt av sin väninna, som med all den sympati för modellen det lägger i dagen ej saknar en humoristisk uppfattning av denna med utomordentlig konsekvens och oförnekneligt skönhetssinne formade gestalt. Förordet börjar med ett minne från 1880-talet. På sin morgonpromenad till sitt arbete fängslas författarinnans uppmärksamhet av en folksamling kring en uniformerad arbetare som är sysselsatt med en utgrävning. Mannen står med lyft hacka färdig att hugga till och stämningen i folkhopen är tydligen upprörd. Det talas om att slå ihjäl någon. Rachilde står färdig att ingripa.

»Men människan spår och gud rår. En gudinna rådde. Högt på den uppkastade jordhögen lik en Minerva, med sin blixtrande vrede till kask skakade gudinnan i fråga i raseri en lejoninneman, för övrigt av den vackraste svarta färg, som vällde fram under en minimal mössa med guldägrett! Jag har sagt riktigt och ni har läst rätt! En mössa med guldpaljetter, sammansatt av tre delar, mössan sådan den var i äldsta tider och också i medeltiden, den mössa som prinsessorna av huset Stuart buro, Mediceernas huvudbonad, längre fram den som bars av bondkvinnorna i opera-comique-stil. Att se denna guldglänsande, bländande mössa en morgon i en mörk bakgata verkade som anslaget till en praktfull legend mitt i det vardagliga livets trista tarvlighet. Och jag hade alls ingen lust att skratta, ty varje abnorm sak ingjuter först och främst hos mig en hemlig vördnad.

Från hårklädseln sänkte mina ögon sig till kostymen; den befanns vara överensstämmande med en Marie av Toscanas berömda dräkt. En mörk klänning, besatt med pärlor, uppslitsade ärmar med isättningar av vitt siden, en nyckelkedja besatt med svårbestämda stenar infattande en broderad börs. Ett ännsmycke omslöt pannan med sin traditionella dyrbara sten. Ansiktet kläddes av denna kostym, blekt och fint, skandalöst regelbundet, som tecknat med en stilett förd av en gammal mästare som älskade pilspetsformade ögonbryn, en skarp näsrygg, fasta och strålande ögon och munnen av en ironi saltad med bitterhet. Men denna kvinna, detta porträtt som tycktes ha stigit ned ur sin ram på Louvren talade om logik och mänsklig rättvisa till en jordarbetare! . . . Runt omkring henne gapskrattade man. De allvarliga männen skrattade med stela läppar, kökspigan åter med hela käkarna så att korgen darrade på magen på henne över denna dråpliga historia och sockerbagarängeln i hörnet sade: kis! kis! Kan man tänka sig! Det gällde ju en katt. Stackars djur! Så mjuk i skinn och väsen låg det där i det hål som i nästa ögonblick skulle bli hans grav med sin havsgröna blick sneglande mot den gigantiska hacka som svingades över den.

Damen, det var säkerligen en högättad dam att döma av hennes vårdade uttal, försvarade djuret mot mannen. »Han är sjuk, han är hungrig, han är inte farlig. Om han söker sin föda med att jaga osmakliga och verkligt skadliga råttor på era vallar, varför döda den?» och mannen till att svara med omedvetenhetens energi: »Det är min affär och inte er.» Herrarna med ordensbanden låta höra ett »Hum» som är lika gillande vad försvaret som angreppet beträffar, vilket tillräckligt synes mig visa dem som innehavare av patent som helt enkelt republikanska deputerade. — — — Skulle hackan falla ännu en gång? En vanefråga. En jordarbetare kan inte hindra sin hacka från att falla; men scenen förändrades plötsligt. En hacka hade i själva verket träffat — mannens ansikte, en vacker, rosettprydd hacka, en spetsig parasoll, under det katten hoppade långt bort från hålet väl begripande att en varelse tillhörande kattens släkte nyss hade ingripit till hans räddning med alla klorna utspärrade. Det blev tumult, skrän, förbannelser, slag och starka ord. Herrarna med ordensbanden lade i väg, föga angelägna att lämna sina namn till polisen, ertappade med att ha passerat en illa beryktad gata. — — —

Man bortförde damen som jag hade den förhatliga fegheten att inte följa. Jag förlorade ur sikte den lilla guldglänsande mössan som fortsatte att skaka, lätt rasande, mycket solitt fäst på den svarta hårmassan och som inte mer generade damen som bar den än sultanhönans tofs hindrar henne från att kackla sin otålighet. — — —

'Vem är då denna egendomliga person?' frågade jag en granne i folkhopen, som stannat och fånigt stirrade framför jordarbetarens hål, där det inte längre hände någonting. — 'Det är Marie Huot!' —»

Sådan var den kvinna, som med jämnmod gång på gång lät sig gripas av polisen vid utdelandet av de tusentals exemplaren av hennes pamflett »Panem et circenses» och som sedan i häktets relativa lugn kanske tröstade sig med att nedskriva en av sina gärna erotiskt färgade dikter, där djuren spela en så viktig roll och där den parnassiskt prunkande formen täcker en djup ensamhetskänsla.

VI.

FÅNGEN.

BLAND DE PERSONER, kända för anarkistiska åsikter, om vilka polisen var angelägen att försäkra sig vid den stora razzian i början av 1894, befann sig också en man vid namn Charles Chatel. I polisprefektens rapport om honom heter det, att han inte arbetar regelbundet, men detta förklaras av det förhållande att han är lungsiktig och ur stånd att ägna sig åt en fortsatt och tröttande sysselsättning. Han har varit handelsbiträde, och säger sig f. n. vara journalist. Han saknar penningtillgångar och befinner sig ofta i djup misär. Han lever av sin älskarinnas obetydliga inkomst och av det understöd, som hans politiska trosbröder lämna honom.

Chatel förklarade sig 1890 öppet för anarkist och gjorde sig de följande åren känd som medarbetare i olika anarkistorgan.

Efter attentaten i mars 1892 gjordes husundersökning hos honom, varvid man påträffade en maskin med sprängämnen. I anledning härav dömdes han till två veckors fängelse.

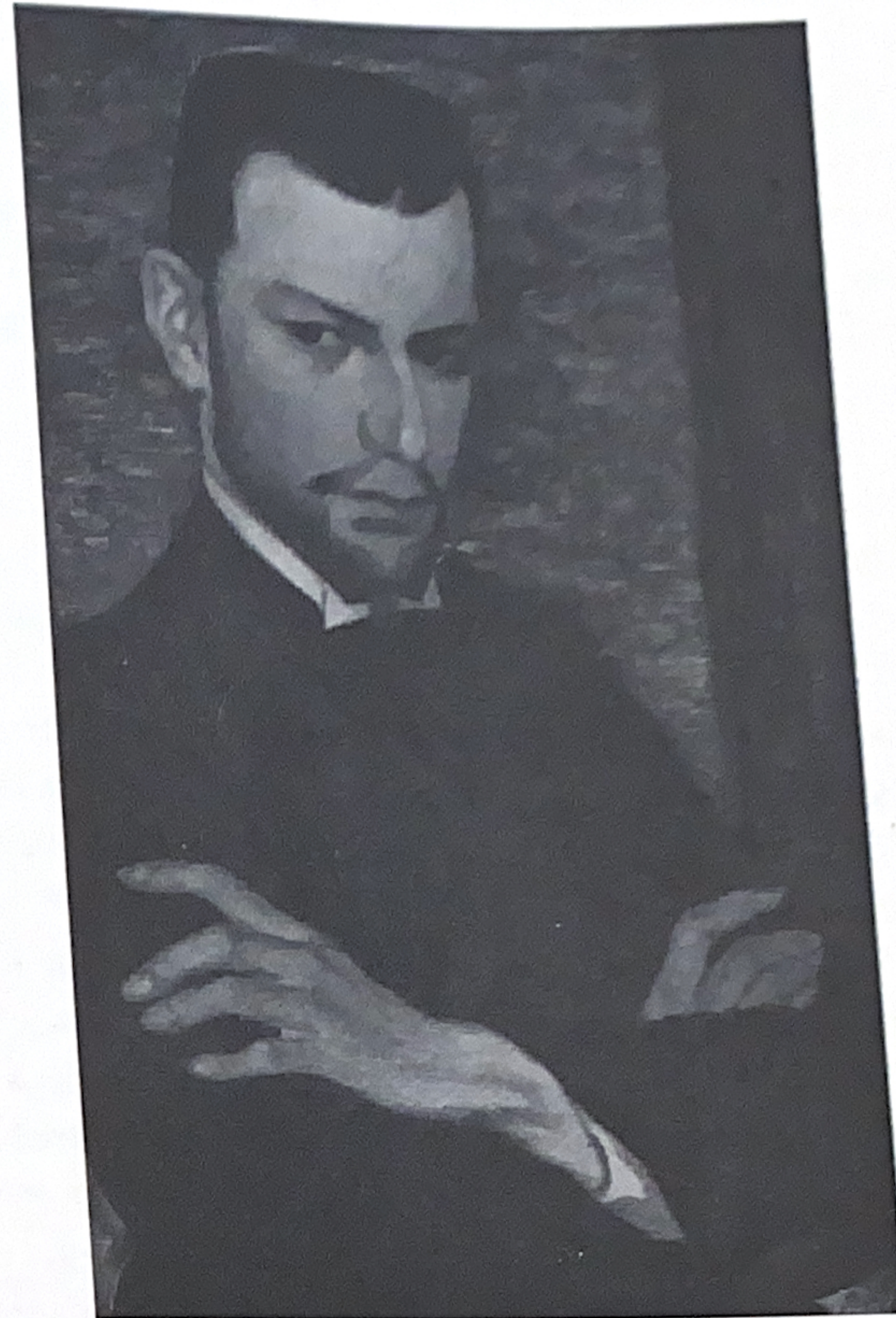
Enligt polisrapporten är Chatel en brinnande och övertygad anarkist. Han skriver med lätthet och har förvärvat ett visst inflytande i den anarkistiska pressen.

En mera personlig karakteristik får Chatel i ett brev, vilket Me Aubin, som förde hans talan i le procès des trente, mottagit från en av den anklagades vänner, Clovis Hugues och som han föredrog inför rätten:

»Chatel är en mild drömmare som inte förtjänar att betecknas som missdådare, med mindre att drömmeri skulle betraktas som ett brott. Jag gjorde hans bekantskap för snart två år sedan på taket av en omnibus. Våra hjärnor förstodo varandra. För honom är anarki en vacker strof.»

Sådan var den högst misstänkta figur, vars bekantskap för Ivan Aguéli skulle bliva så ödesdiger.

Så här hände det.

Olof Sager-Nelson. Porträtt av Werner von Hausen, målat 1894.
Tillhör H. K. H. Prins Eugen.

De hade stött samman en natt på gatan och vandrat en stund tillsamman. Så frågade Aguéli Chatel, om han inte tyckte att det var på tiden att gå hem. »Jag vågar inte gå hem till mig», sa' Chatel. »Polisen är efter mig.» »Men följ med mig då», sade Aguéli. »Jag har plats.» Chatel antog med tacksamhet anbudet. Det är tidigt på morgonen två dagar senare.

I det osäkra ljuset på gatan utanför rue Turbigo N:o 6 stå tre figurer. De ringa på och försvinna in i mörkret.

Därinne utspinner sig ett samtal med den yrvakna portvakten. Polisen meddelar henne, att en viss person, som man söker enligt uppgift setts under nattens lopp inträda i huset i sällskap med en ung man och ej åter lämna det. Kunde portvakten upplysa om vem denne unge man kunde vara.

Portvakten gissade att det skulle kunna vara den unge herrn som logerade i doktor Bertrands våning, två trappor upp ovanför entresolen.

Doktorn bodde där inte själv men tog emot unga herrar som fick tillbringa nätterna där.

Polisrapporten fortsätter: »På det signalement som vi lämnade av Chatel, låter portvakten oss veta att en individ svarande mot denna beskrivning ibland brukade komma för att tillbringa natten hos en ung man, vars namn hon ej kände till och som provisoriskt innehar doktor J. Bertrands våning.

Följaktligen bege vi oss till denna våning, och här befinna vi oss i närvaro av en individ som förklarar för oss att han heter *Aguéli* och är svensk undersåte.

I ett rum gränsande till Aguélis finna vi, fortfarande sängliggande, nämnde Chatel, Charles, som vi upplysa om vårt ämbete och ändamålet med vårt besök. Han förklarar först för oss att intet av de papper som finnas på möblerna eller i skåpen tillhöra honom. Vi undersöka omedelbart hans kläder och finna där ett brev signerat Chatel, som börjar med följande ord 'Madame' och slutar med följande 'denna veckas nummer innehåller'. — — —

På ett bord i salongen, som ligger bredvid det rum där Chatel ligger, finna vi ett brev daterat 5. 2. 94, som börjar med dessa ord '*Kamrat, vi äro mycket förvånade*' och som slutar med dessa: 'Broderliga hälsningar'. Till detta brev äro fogade tio belgiska frimärken på tio centimes och en adress i Bruxelles, Belgien.

Vi ha förseglat detta brev, och betecknat det med N:o 2.

Vi ha därefter konstaterat att de skilda skåpen i våningen äro fulla av manuskript, broschyrer, diverse papper etc. och förefalla att vara D:r Bertrands egendom. På ett bord i salongen finnas en massa manuskriptblad, som nämnde Aguéli säger oss vara litterära anteckningar. Några av dem äro skrivna på engelska och utgöra endast avskrifter av en bok som Aguéli visar oss.»

Titta vi närmare efter skola vi bland manuskriptbladen finna några som utgöra en avskrift av ett manuskript tillhörigt Bibliothèque de l'Arsenal. Det bär till överskrift: *Thenaud*, Cabale chrétienne. Denna högst misstänkta handling blir givetvis beslagtagen i likhet med det manuskript som bär titeln: *Suggestions de Swedenborg* (Du Ciel et de l'Enfer).

Det är anteckningar och reflexioner, som Aguéli har gjort under läsningen av den svenske siaren, som handlar »Om himlen och helvetet». Anteckningarna ansluta sig till Swedenborgs paragrafindelning. Under § 1 finna vi följande: »Avslöjande av den inre meningen på det att den visdom som är av denna världen ej måtte förskämma hjärtats och trons tempel. — Bör man alltså, för att leda ett konstnärligt begåvat barns uppfostran, avslöja för det vetenskapen om korrespondenserna?»

Den sista anteckningen på arket är följande:

»§ 19. L'amour envers le Seigneur et à l'égard du prochain comprennent en eux tous les divins vrais. Math. XXII. 37—40.»

På det angivna stället hos evangelisten Matteus läsa vi: »Du skall älska Herren din Gud av allt ditt hjärta och av all din själ och av allt ditt förstånd» — och det andra budet: »Du skall älska din nästa såsom dig själv.»

Det ligger nära till hands att tro att det var tankar och grubblerier som dessa som fyllt Aguéli hans frihets sista natt.

Och låt oss nu se närmare på de två beslagtagna brev, som skulle spela en så viktig roll i anklagelserna mot Aguéli. Det första är i svensk översättning av följande lydelse:

5. 2. 94.

Kamrat.

Vi äro mycket förvånade att erfara att La Révolte har upphört att komma ut. Ingenting skulle ha kunnat göra en beklagligare effekt just nu och under nuvarande omständigheter. — Må man falla under våldets slag, slagen till marken men inte besegrad, men att falla av sig själv, utan synligt motiv, *i det man låter allmänheten hånle åt rädslan hos anarkisterna, som man har förstått att kuva*, och skapande missmod i själen på mer än en nykommen bland oss som ännu är svagt befästad i Idén; ingenting, jag upprepar det, är mera i strid med propagandan.

Vi önska veta exakt, i det vi för övrigt lova er en fullständig diskretion, vilka de motiv äro som ha orsakat tidningens fall.

Vi vilja, om ni ej kan utge den mera i Paris, fortsätta här utgivandet av la Révolte med medverkan av de kamrater, som redan ha publicerat diverse tidningar och för närvarande trycka propagandabroschyrer.

För att kunna företaga detta utgivande måste vi få adresserna på de kamrater som äro prenumeranter, så att vi kunna komma överens om tidningens försändande.

Vi räkna också på att manuskript skickas till oss liksom förut.

Den kamrat, som skall överbringa detta brev till er, skall ge er min adress om ni önskar svara mig direkt, eller skall taga hand om svaret, om ni så föredrager. Jag ber er att inte bevara i skrift vare sig min adress eller mitt namn och att bränna detta brev. — Det är onödigt att ge anvisningar, i händelse av husundersökning. Man har redan funnit adresserna på blott alltför många kamrater under liknande omständigheter.

Här bifogas 2 frs i frimärken för att skicka les mémoires de la Féderation Jurassienne till vidlagda adress. Under samma adress anhåller man att få i kommission broschyrer, 10 exemplar av varje, och 20 av Etievants försvar. Skicka detta så snart som möjligt. — Vad svaret angående tidningen beträffar sänd det med omgående!

Broderliga hälsningar.

På en särskild lapp:

Fédération Jurassienne
Mr J. Hautstout
70. rue de France
Belgique Curegkem Bruxelles.

Och så slutligen Aguélis brevkoncept:

Kära Syster.

Här har du svaret angående tidningen: jag har lämnat artikeln med L:s saga till kamraten. Skall den införas i »Revuen»? *Är den opublicerad?*

Kamraten anhåller om gästfrihet, då han är mycket trakasserad här. Jag har rått honom att bege sig till Bruxelles. Han skall driva en god propaganda för frihetsidéerna bland de belgiska kamraterna. — Det är en mycket hygglig pojke. Jag är övertygad att ni kommer att sympatisera mycket med honom, ni och H., och i synnerhet kamraterna bland konstnärerna.

Jag befinner mig själv i ett fullständigt upprivet tillstånd. Paris är för mig ett opium, nej, snarare en av dessa föräldkelser som har trängt in i hjärtats rötter, som gnager, klöser, sönderslitter en, allt under det den bländar en och med smekningar inger en föreställningen om en falsk lycka. Den skönaste delen av mitt liv har förflutit här. Uppbrottet skall bli mycket svårt. Så snart jag har lyft dessa pengar beger jag mig direkt till järnvägsstationen utan att se mig tillbaka. Det är galenskap att stanna för att avsluta mina arbeten, samla ihop mina anteckningar etc. Det är slut med mina krafter, jag kan inte mer. — Jag tillbringar nätterna utan sömn och dagarna i ett ganska osäkert jämviktsläge, som jag förskaffat mig med tillhjälp av föraktliga, konstlade medel.

Jag ber er, gör mig inte några förebråelser. Ni vet inte hur det ser ut inom mig. En mara som rider mig, moraliska lidanden, en grym men grinande ängslan.

Snart.

Mot bakgrunden av dessa underliga och misstänkta papper ansåg poliskommissarien tiden mogen för ett första summariskt förhör med Aguéli. Härvid förklarade denne, tillfrågad om sina existensmedel, att han mottog pengar av sina svenska kamrater, av sin lärare och av prins Eugène, efter vilket namn protokollsföraren har tillfogat ett meningsfullt (sic).

»Varefter», slutar protokollet, »vi tillsäga honom att följa oss till vårt kommissariat.»

Och det dystra tåget anträder sin vandring utför trapporna, förbi den skadeglatt intresserade portvakten bort till polisstationen.

Utanför huset N:o 6 rue Turbigo har en detektiv blivit placerad för att infånga misstänkta figurer, som möjligen komma att söka någon av de häktade. Anordningen visar sig välbetänkt, några timmar senare infinner sig intet ont anande Werner von Hausen, som stämt möte med Aguéli och nu, på tillfrågan av den utposterade vakten vem han sökte, utan att ana oråd uppgav sin svenske väns namn, varefter han blev anmodad att på poliskontoret redogöra för sina förbindelser med denna högst misstänkta figur.

Där fann Werner Ivan med skamsen uppsyn väntande sin tur till förhöret.

Nu hade den kommit — klockan hade hunnit bli tio — Aguéli står inför poliskommissarie Buveau, och förhöret börjar.

Aguéli får återigen redogöra för sina levnadsomständigheter. Så kommer frågan: »Vilka äro era existensmedel?»

Svar. Jag utför målningar som jag säljer i mitt hemland. Mina kamrater i Sverige skicka mig pengar, min lärare likaså.

Man konstaterar med intresse att den av Aguéli tidigare lämnade uppgiften, att prins Eugène skulle befinna sig bland hans mecenater, inte återkommer denna gång.

Fråga. Vilka äro era förbindelser med d:r Bertrand?

Svar. D:r Bertrand, som jag uppsökt för att låta behandla mig för en ögonsjukdom, har intresserat sig för mig, och som jag har låtit honom förstå min situation har han låtit mig bo i den våning, som han har hyrt N:o 6 rue Turbigo och som han inte bebor.

Fråga. Vilka äro era förbindelser med Chatel?

Svar. Helt enkelt vänskapliga.

Fråga. Besöker han er ofta?

Svar. Han har inte varit hos mig mer än en gång innan denna.

Fråga. Ni är anarkist?

Svar. Nej, jag är oberoende och har inget avtal med någon.

Fråga. Var är proveniensen på det brev, som vi presentera för er och som påträffades i den våning som ni bebor?

Svar. Det kommer från en dam, vars namn eller adress jag inte kan lämna er.

Fråga. Denna dam behandlar er i detta brev som »Kamrat» (Compagnon), vilket betyder att hon befinner sig i trosgemenskap med er, om inte annat.

Dessutom talar hon med er om tidningen »La Révolte» och tycks beklaga att denna tidning upphör.

Hon anbefaller er att bränna hennes brev *i händelse av husundersökning* och tillägger: »man har redan funnit blott allt för många adresser på kamrater under liknande omständigheter» (sic).

Förklara er angående denna sak.

Svar. Detta brev har adresserats till mig av en person, som jag varken kan eller vill nämna; det var inneslutet i ett kuvert, som inneslöt ett brev som var avsett för mig, men detta brev, d. v. s. just *det som ni visar mig och till vilket äro fogade frimärken och en adress var i sin tur avsett för en anarkistkamrat, till vilken jag skulle överlämna det.*

Jag varken kan eller vill nämna denna kamrat.

För övrigt är jag inte anarkist; jag är självständig, »indépendant» (sic).

Fråga. I ett brevkoncept påträffat på ett bord i den våning ni bebor läsa vi följande:

»Kära syster. Här har du svaret angående tidningen: jag har lämnat artikeln med L:s saga till kamraten. Skall den införas i Revuen? *Är den publicerad?* — Kamraten anhåller om gästfrihet, då han är mycket trakasserad här. Jag har rått honom att bege sig till Bryssel. Han skall driva en god propaganda för frihetsidéerna bland de belgiska kamraterna» etc.

Detta brev ger vid handen, att ni inte avvisar titeln Kamrat och att det mellan er och de belgiska kamraterna tycks finnas ett förbund (»une entente») i ett bestämt ändamål.

Dessutom tyckes detta brev mycket bestämt syfta på Chatel; i själva verket hava vi bland de papper, som gripits hos honom, påträffat ett brev adresserat till en dam, i vilket han uttrycker sin önskan, om det skulle vara nödvändigt, att resa till Bryssel för att inhämta denna dams råd och draga fördel av hennes rekommendationer.

Det är tydligt att den person, som ni betecknar såsom varande den som hade adresserat ett brev till er innehållande det som ni förklarar vara avsett till en *anarkistkamrat*, är densamma till vilken Chatel skriver, som ni själv skriver till, och att Chatel följaktligen är den anarkistkamrat som ni hänsyftar på.

Vilka förklaringar har ni att lämna?

Svar. Den person till vilken Chatel skriver, den till vilken jag själv skriver äro en enda och samma person, och det är hon som har adresserat brevet och frimärkena till mig men det var inte för Chatel som detta brev och dessa frimärken voro avsedda, de voro avsedda för en anarkistkamrat vilken som helst, en bekantskap vilken som helst, som sysslar med anarki (sic).

Fråga. Vad menar ni med anarki och anarkist?

Svar. Man ger det alltför många betydelser för att jag skulle ha gjort mig en fullt klar idé därom; jag förklarar er för övrigt helt öppet att jag inte alls sysslar med den filosofiska rörelsen ur politisk synpunkt, jag sysslar inte därmed utom ur konstnärlig synpunkt och jag är främmande för det som kan tilldraga sig omkring mig i politisk mening (sic).

Läsning verkställd för den anklagade som signerat med oss varje blad.

Poliskommissarien

Aguéli.

Ivan Aguélis arrestering slog ned som en bomb bland hans vänner, som kände sig djupt upprörda över detta som det föreföll synnerligen över-

ilade och omotiverade steg från myndigheternas sida. Och indignationen tog sig t. o. m. uttryck i en artikel i *La Libre Parole* för den 20 mars — där signaturen Théo Praxis under rubriken »Une nouvelle gaffe», en ny blunder, skriver:

»Man erinrar sig hur anarkisten Chatel arresterades 6 rue Turbigo, i doktor Bertrands bostad.

Polisen hade bevarat en klok tystnad angående de två andra arresteringar som företogos samtidigt och endast *La Libre Parole* har givit namnen på dessa två personer: M. Ivan Aguéli, svensk målare, och M. Verner Aussen (sic), finsk undersåte. Den senare hade sina höga förbindelser inom den ryska kolonien i Paris att tacka för att han omedelbart blev lössläppt, men M. Aguélis arrestering stod fast.

Men nu framgår det av en enskild undersökning som vi ha företagit att polisprefekturen har begått ett synnerligen svårt misstag genom att arrestera M. Ivan Aguéli.

I själva verket är M. Ivan Aguéli inte alls en stridande anarkist, inte ens en teoretisk, det är en talangfull målare, en flitig studerande och vän till prins Eugen, andre son till konungen av Sverige. Han deltog i l'école du Louvre i kurser i orientaliska språk; mycket betagen som han var i ekvatorialländerna förberedde han sig på att avresa till Java när polisen kom och vände upp och ned på hans bibliotek, konfiskerade hans anteckningsböcker och bytte ut hans biljett runt jorden till en övergång till rannsakningsfängelset.

Jag har i Ivan Aguéli känt en elev till Swedenborg, en mycket kultiverad intelligens, en originell målare och en av de mest sympatiska fysionomierna bland den skandinaviska ungdomen.

Polisdetektiverna ha i honom upptäckt en »anarchiste militant». Jag trodde när jag såg honom, att han var en av dessa vetgiriga främlingar, som ett land gör sig en ära av att bereda gästfrihet, men det tycks som om M. Casimir-Périer förvärvade nog ära genom att bara slå till och slå till hårt, var som helst, vilket är ett synnerligen anarkistiskt tänkesätt.

Den svenska regeringen kommer utan tvivel att taga befattning med denna godtyckliga arrestering, men Sverige är ett mycket litet land. M. Verner Aussens frigivande visar att det är bättre att vara ryss för att ha rätt att studera i Frankrike.

Man invänder, att M. Ivan Aguéli hade visat gästfrihet mot Ch. Chatel, redaktionssekreterare för *Revue-Libertaire*, och vi förneka inte det allvarliga i detta faktum.

Men den unge svensken var illa underrättad om våra vanor, och på ön Gotland, från vilken han härstammar, är gästfrihetens brott inte alls straf-

fat av lagarna, och för övrigt daterade sig denna helt tillfälliga gästfrihet endast från föregående dag, efter ett sammanträffande på kaféet där de båda unga männen dröjt sig kvar.

Hur som helst, när polisen inte uppger namnen på de individer som den arresterar, så har den stundom sina skäl, och det är i hög grad fallet med M. Ivan Aguéli.

När den inte säger någonting, beror det på att den inte har något annat än ytterligare en fadäs att lägga till sin debetsida.»

M. Théo Praxis vann avsikten med sin artikel — de svenska myndigheternas uppmärksamhet fästes på den uppseendeväckande arresteringen i Paris. Medan den uppskakade polisen i Stockholm skyndade sig att från sina kolleger i Paris försäkra sig om den farlige mannens signalement, satte Aguélis vänner sig i rörelse för att söka utverka hans frigivande, dock utan framgång.

Så skulle då Ivan Aguéli månader framåt få stanna i det fängelse, som skulle sätta så djupa spår i hans utveckling. Det var ett underligt dubbelliv han förde inom dessa murar, som under långa månader betecknade den synbara gränsen för hans tillvaro.

Utåt tedde den sig som den misstänkte rannsakningsfångens kamp för friheten. I förhörsprotokollen kunna vi följa hans försök att fria sig för förhörsdomarens snärjande frågor. Det första förhöret efter fängslandet hålles den 17 april.

Tribunal de 1re Instance.

Förhörsprotokoll inför Henri Meyer den 17 april 1894.

— —

Fråga. Det ofta återkommande upprepandet av talrika attentat som nyligen ha begåtts, de flesta genom liknande medel efter recept på förhand anvisade i en press av särskilt slag — av personer tillhörande skilda kretsar men bekännande samma läror, bevisar klart att det existerar en sammanslutning mellan anarkisterna för att förbereda eller begå brott mot personer eller ägodelar.

Somliga visa sin delaktighet i denna sammanslutning antingen genom att uppmana till dessa brott genom ordet och pressen, eller genom att värva anhängare till dessa läror. De kalla sig partiets »Intellektuella», de andra taga del däri genom den direkta handlingen, det är de »Impulsiva» — några tillhöra samtidigt båda dessa kategorier. Alla medverka till det gemensamma och planlagda målet, som är att oroa den allmänna säkerheten.

DIX CENTIMES

LA RÉVOLTE

ORGANE COMMUNISTE-ANARCHISTE

AVEC UN SUPPLÉMENT LITTÉRAIRE

ADMINISTRATION : 140, Rue Mouffetard, 140, PARIS

Aux Camarades

LA JOIE DE VIVRE.

Sista numret av »La Révolte».

Det brev som har blivit gripet hos er, som jag här lägger fram för er, vilket börjar med dessa ord: »Kamrater, vi äro mycket förvånade att erfara att 'La Révolte' har upphört att utkomma» — — — och utkastet till svaret på detta brev, ett utkast som ni hade satt ihop, lämna intet tvivel övrigt att ni är ansluten till detta förbund. Detta brev är daterat den 5 sistlidne februari.

Svar. Det brev som ni nämner för mig var inte alls avsett för mig personligen, det har skickats till mig i ett omslag som var avsett för mig, med uppdrag att låta det komma till sin verkliga bestämmelseort.

Fråga. Kan ni uppge för mig namnet på dess verklige adressat?

Svar. Jag kan inte göra detta.

Fråga. Ni påstår, att detta brev har sänts till er inuti ett annat brev ställt till er personligen. Det framgår redan av brevets egen text, att det inte har sänts er genom förmedling av posten men att det skulle ha tillställts er genom en kamrat.

Svar. Jag kan inte inse att man skulle ha infört i brevet en fras, som skulle antyda att det skulle ha blivit mig tillställt genom en kamrat. Detta brev har i själva verket kommit mig tillhanda genom posten.

Fråga. Till detta brev finnes fogad adressen till M. Ostout i Bryssel skriven med samma hand som brevets text; är det inte namnet på den person, som har skrivit detta brev?

Svar. Nej, min herre. Jag misstänker namnet på den person, som har skrivit detta brev, men jag är inte nog säker på min sak för att tillkännage det.

Fråga. Ert nekande att delgiva oss namnen vare sig på den person som har skrivit detta brev eller på den kamrat som har tillställt er det, eller på den föregivna adressaten till detta brev visar, att ni väl inser vikten därav och att ni medger att den skapar ett brottsligt förbund mellan författaren till brevet och dess adressat.

Den omsorg som brevets författare har gjort sig att anbefalla er att inte uppteckna vare sig hans namn eller adress och att bränna detta brev lämna intet tvivel övrigt i detta hänseende!

Svar. Jag har inte läst detta brev, eftersom det inte var adresserat till mig personligen. Om det hade varit ställt till mig personligen skulle jag ha bränt det.

Fråga. Medgivet att detta brev inte var adresserat till er, kunde ni inte ha något som helst tvivel angående dess proveniens och genom att åtaga er att framlämna det begick ni det brott som är förutsett i artikel 265 av strafflagen, som straffar med fängelsestraff dem som medvetet ha gynnat missdådare genom att förskaffa dem möjligheter till brevväxling. Ni begick samma brott genom att bereda en tillflyktsort åt anarkisten Chatel.

Svar. Jag kan endast upprepa att jag var obekant med innehållet i detta brev och att, när jag tog emot Chatel, jag blott tog emot en vän.

Fråga. Ni kunde inte vara okunnig om innehållet i detta brev, som fanns helt öppet hos er. Det är inte alls bara vännen som ni tagit emot, när ni tog emot Chatel, eftersom det framgår av det brevkoncept, som jag redan har talat med er om och som jag här lägger fram för er, att ni visste att Chatel var *trakasserad* av de franska myndigheterna, och ni erkänner att ni rått honom att resa till Bryssel, där han, säger ni, skall göra en god propaganda för frihetsidéerna bland de belgiska kamraterna. Det framgår av detta brevfragment, att ni själv deltager i denna propaganda, eftersom ni erkänner genom den första paragrafen, att ni har framlämnat en artikel till kamraterna och att ni anhåller att denna artikel må framkomma i pressen.

Svar. Jag anser inte frihetsidéerna som brottsliga. Den som verkligen har frihetsidéer lever inte i förbund med någon.

Fråga. Denna påstådda anarkistiska teori är vederlagd genom fakta och genom detta samma brev, som ni säger er ha fått i uppdrag att överlämna, där det är fråga om la fédération jurassienne; bara dessa ord angiva en kollektiv och inte individuell handling!

Svar. Ni känner säkerligen anarkisterna bättre än jag. Enligt min åsikt kan en anarkist inte vara solidarisk med en annan. Jag försäkrar att jag inte känner till la fédération jurassienne.

Den 29 maj hålles nytt förhör:

Tribunal de 1re Instance.

Förhörsprotokoll av den 29 maj 1894 inför Henri Meyer.

Fråga. Det tyckes framgå av jämförelser av olika skriftprov, att det brev som har beslagtagits hos er härstammar från en person vid namn Hostout. Jag lägger här fram för er ett brev adresserat till Grave, som tycks förskriva sig från samme kamrat.

Svar. Jag har aldrig personligen mottagit något brev från Hostout.

Fråga. Ni påstår er ha mottagit detta brev genom posten. Portvakten i det hus där ni bor hos d:r Bertrand förklarar att hon aldrig tagit emot något brev till er.

Svar. Der är i själva verket heller inte hon som har lämnat detta brev till mig, jag hade en annan adress för min post.

Fråga. Ni framhärdar i att inte vilja låta oss lära känna namnet på adressaten till detta brev?

Svar. Ja, min herre. Jag anger ingen, jag vill inte orsaka någon obehag.

Fråga. Det framgår av Hostouts brev, som jag har lagt fram för er, att denne individ underhåller förbindelser med de spanska anarkisterna — och försöker att underhålla dylika med anarkisterna i Barcelona.

Svar. Jag känner ingenting till härom.

Den 26 juni underkastas fången en litet obehaglig ceremoni, man verkställer en s. k. »Circonscription Pénitentiaire», en beskrivning och mätning av hans kropp. Vi få veta att han är 1.74 lång, har kastanjefärgat hår, bred panna, blå ögon, medelstor näsa, avlångt ansikte och klar hy.

Så kommer i ordningen bland papperen i dossiern ett brev av följande lydelse:

Paris den 15 juli 1894.

Herr Generalprokurator.

I det jag begagnar mig av de fem dagars uppskov som ha beviljats mig för att komplettera de förklaringar som jag avgivit vid förhören, ber jag er, Min Herre, att godhetsfullt tillägga det följande till mina svar på undersökningsdomarens, Monsieur Meyers, frågor.

1:o Monsieur Chatel hade inte sin bostad hos mig. Han tillbragte endast natten där för andra gången vilken också skulle ha varit den sista, ty jag skulle ha avrest till Indien samma dag jag blev fängslad.

2:o I ett brevutkast, som man har lagt beslag på, betyder uttrycket »trakasserad» inte »förföljd av de franska myndigheterna», ty jag visste inte att arresteringsorder var utfärdad mot Monsieur Chatel.

3:o Naturen av den propaganda, som jag talar om i detta samma brevfragment, är angiven i denna fras som jag återger här sådan den är i det åtalade dokumentet.

»Han kommer att göra en god propaganda för frihetsidéerna bland de belgiska anarkisterna, i synnerhet bland konstnärerna.»

4:o På tal om detta samma utkast tar jag mig friheten att säga er att det endast är ett utkast, vars mening jag säkerligen skulle ha modifierat i hög grad, enligt min vana, innan jag skriver ett brev och innan jag undertecknar det.

I det jag ber er vara av den godhet att lägga detta brev till mina signerade svar vid förhören, uttalar jag — Min Herre, min mest respektfulla vördnad

Aguéli
Artiste-peintre

Conciergerie. Andra våningen, cellen N:o 45.

Men vid sidan av dessa officiella handlingar finnes det dokument av en helt annan personlig innebörd. I själva verket betydde Mazasfängelsets murar för Aguéli lika mycket ett skydd som ett frihetshinder, ett skydd mot denna yttervärld som för honom blivit till en förhatlig makt i hans liv. I cellens tystnad kunde hans tanke blomma som aldrig förr. I dess ostörda ro hade han fått ett tillfälle till studier och självfördjupning, som han girigt begagnade sig av och som satte frukt i de brev till vännen Werner von Hausen, i vilka vi kunna följa hans läsning och tankar nästan dag för dag. Dessa brev torde i själva verket knappast äga något motstycke bland svenska konstnärsbrev. Tanken föres stundom till sidor av van Goghs brev till sin broder. Jag har inte heller ansett mig ha rätt att endast genom kortare utdrag söka ge en föreställning om deras innehåll, utan återger dem här in extenso. Originalen äro avfattade på franska och varje brev äger i övre högra hörnet ett märke, som anger att det passerat censuren.

Von Hausen hade skrivit och erbjudit sin fångne vän sina tjänster, och denne dröjde inte att med tacksamhet begagna sig av det gjorda erbjudandet. Kommissionerna regnade över den tjänstvillige vännen. Fången längtade

efter att få sin tarvliga mathållning förbättrad, men framför allt saknade han den litteratur, som han behövde för sina studier. Breven till von Hausen bjuda bl. a. på det intresset att vi tack vare dem kunna fastslå brevskrivarens brinnande vetgirighet, allvaret av hans forskningar. Tack vare dessa dokument få vi en utomordentlig och fängslande inblick i den märklige konstnärens andliga verkstad. Man häpnar över allvaret av hans studier, mångsidigheten av hans intressen. Orientaliska språk och Swedenborgs religionsfilosofi, bibeln på hebreiska och franska symbolistdiktare, allt tävlade om platsen i denna överhettade hjärna. Men som efter en given plan dirigerade han från sin cell sin trogne skaffare på hans forskningsfärder från antikvariat till antikvariat, från bibliotek till bibliotek efter de mest svåranträffbara ting. Man kan lätt förstå, att den långmodige von Hausen en dag gör uppror mot sin fordringsfulle uppdragsgivare, som i ensamheten får begrunda det förhållandet, att det mänskliga tålamodet har gränser. Tack vare ej minst von Hausens försonlighet blev brytningen av övergående natur, men Aguéli hade dragit lärdom därav och för framtiden visade han sig mindre fordringsfull gentemot sin verkligt uppoffrande vän.

Men om breven till von Hausen blotta Aguélis egocentricitet när det gällde att få en viss önskad bok, så visa de å andra sidan hans omtänksamhet att ej skänka den påpassliga fängelsecensuren någon ledtråd vid sökandet efter misstänkta medbrottslingar. När han nämner sina vänner är det under namn, som ej kunde säga polisen någonting. Den kunde knappast ana att under beteckningen Monparno dolde sig den svenske målaren Sager-Nelson eller att den mystiske Kalle i själva verket var en fattig poet vid namn Charles Grolleau.

Men det finns en person, som Aguéli öppet nämner vid namn — M:me Marie Huot — ty här hade förvisso varje diskretion varit bortkastad. Den svenske fångens skafferska var ju sedan länge välkänd för polisen och uppenbarade sig ju för övrigt öppet i fångarnas besöksrum, så länge det ännu hölls tillgängligt för henne.

Breven till von Hausen låta oss nästan dag för dag följa den kamp, som den fruktade antivivisektionisten förde för sin förföljde skyddsling.

M:me Rachilde slutar det ovan citerade förordet till »Le Missel de Notre-Dame des solitudes» med en skildring av sin originella väninnan sådan hennes bild står för henne från denna tid:

»Jag minns», skriver hon, »från de litterära anarkisternas dagar hennes fina uppmärksamhet mot fångarna, som hon kärleksfullt avlade besök hos på samma sätt som hon skulle ha besökt en upptagningsanstalt för att identifiera bortsprungna hundar. En korg med smultron, en sockrad rätt